

LEDA-Nyt nr. 41 – Marts 2006

ISSN 0908-355

Redigeret af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard

Indhold

Meddelelser fra bestyrelsen: Indkaldelse til generalforsamling	s. 2
Indkaldelse til medlemsmøde	s. 3
Danske tegnsprogsordbøger	s. 3
Gyldendals store Tysk-Dansk Ordbog	s. 9
Fra redaktørens værksted	s. 11
Anmeldelse af Tysk-Dansk Ordbog	s. 15
Anmeldelse af ODS-S, bind 5	s. 19
Når arvesølvet går online – modtagelsen af “ODS på nettet”	s. 26
Nye ordbøger 2005	s. 29
Annoncering af 8. Nordiske Dialektologkonference	s. 31
Annoncering af 12th EURALEX International Congress	s. 31
Lexi-kryds	s. 32

Medlemsmøde og generalforsamling

DanNet – et leksikalsk-semantic ordnet for dansk

v/Bolette Sandford Pedersen og Jørg Asmussen

Onsdag 26. april 2006 kl. 15.00

Københavns Universitet Amager, Njalsgade 136, lokale 27.0.17

Efter generalforsamlingen er der mulighed for at gå ud at spise sammen (for egen regning) på en restaurant i nærheden. Tilmelding på mødet.

se side 3

Meddelelser fra bestyrelsen

Indkaldelse til generalforsamling

Onsdag den 26. april 2006 kl. 17.15

Københavns Universitet Amager, Njalsgade 136, lokale 27.0.17

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent og referent
2. Formanden aflægger beretning
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab
4. Fastsættelse af kontingent.
Bestyrelsen foreslår at kontingentet fortsat er 125 kr. pr. år
5. Valg af formand. På valg er:
Henrik Lorentzen
6. Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleant. På valg er:
Inger Schoonderbeek Hansen
Sanni Nimb
Liisa Theilgaard
7. Valg af revisor og revisorsuppleant. På valg er:
Ebba Hjorth
Pernille Neergaard-Dibbern
8. Forslag
9. Eventuelt

Alle ovennævnte kandidater modtager genvalg, men andre kandidater er naturligvis velkomne til at melde sig til næstformanden, Henrik Hovmark (hovmark@hum.ku.dk).

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året. LEDA-Nyt udsendes fast til LEDA's medlemmer og kan desuden – ligesom ældre numre af tidsskriftet – downloades fra LEDA's hjemmeside (www.cst.dk/leda).
Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. oktober 2006.
Dette nummer er redigeret af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard.
LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse, som frem til næste generalforsamling består af:

Henrik Lorentzen (DSL) (formand), hl@dsl.dk, tlf.: 33 13 84 20-9637
Henrik Hovmark (KUA, Ømålsordbogen) (næstformand), hovmark@hum.ku.dk
Christian Becker-Christensen (Politikens Forlag) (kasserer), cbc@pol.dk
Inger Schoonderbeek Hansen (AU, Jysk Ordbog), jysis@hum.au.dk
Jørgen Nørby Jensen (Dansk Sprognævn), jn.jensen@dsn.dk
Sanni Nimb (KUA, CST), sanni@cst.dk
Liisa Theilgaard (Gyldendal), Liisa_Theilgaard@gyldendal.dk

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) 125,- DKK (kan indbetales på girokonto 1551 139-1968).

Kontingent for medlemskab af Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) 180,- DKK/200,- NKR.

Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer.

Øvrige henvendelser rettes til formanden.

Medlemsmøde

DanNet – et leksikalsk-semantic ordnet for dansk

Af Bolette Sandford Pedersen

DanNet er et forsknings- og udviklingsprojekt der går ud på at udarbejde et dansk leksikalsk-semantic ordnet, dvs. en sprogresurser hvor ords betydningsstruktur og interne relationer er udtrykt således at de er gjort anvendelige for it-systemer. Et ordnet er altså en samling sproglige data med betydningsdefinitioner udtrykt i et formelt sprog, hvortil der knyttes de sproglige udtryk som kan udtrykke pågældende betydning. De enkelte betydninger forbindes med hinanden ved at definere de semantiske relationer der hersker mellem dem, fx over- og underbegreber: kop – tekop, del-helhed: hank – kop, eller funktionsrelationer som beholder – indeholde. Gennem disse relationer etableres således et komplekst semantic net i lighed med Princeton WordNet og EuroWordNet.

I projektet drages der nytte dels af ekspertisen i de to samarbejdsmiljøer Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (DSL) og Center for Sprogteknologi (CST), KU, dels af to nyligt færdiggjorte datasamlinger for dansk, nemlig Den Danske Ordbog og den danske sprogteknologiske ordbase STO/SIMPLE.

DanNet tænkes anvendt til forskellige sprogteknologiske formål, bl.a. til informationsnavigering i dansksproget tekstmateriale. At kunne håndtere og navigere i store informationsmængder er absolut nødvendigt i dagens – og ikke mindst i fremtidens – informationssamfund. Det er vigtigt at nye værktøjer til informationshåndtering også understøtter dansk.

I foredraget vil vi fortælle mere om projektets formål og om nogle af de teoretiske overvejelser vi gør os i den forbindelse, men vi vil også give eksempler fra DanNet-basen som den ser ud i sin nuværende form, hvor den indeholder ca. 8.000 betydninger.

Danske tegnsprogsordbøger

En oversigt over eksisterende ordbøger over dansk tegnsprog, sammenholdt med projektet Ordbog over Dansk Tegnsprog

Af Thomas Troelsgård

Projektet Ordbog over Dansk Tegnsprog (ODTS) løber i perioden 2003-2007 og har som sit mål at udarbejde en elektronisk ordbog over de almindeligste tegn i dansk tegnsprog. Projektet er iværksat af Danske Døves Landsforbund og Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation – KC.

ODTS adskiller sig på en lang række punkter fra de eksisterende danske tegnsprogsordbøger. I det følgende gives korte beskrivelser af de eksisterende ordbøger og ODTS, og nogle væsentlige forskelle mellem de eksisterende ordbøger og det nye projekt ridses op. Numrene i parentes henviser til referencelisten sidst i artiklen.

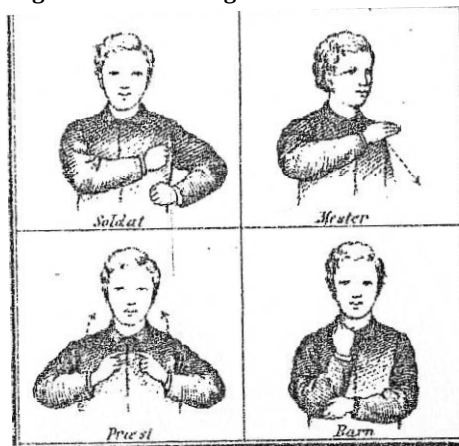
Eksisterende ordbøger

1871-ordbogen (1)

- 118 tegn, hvoraf ca. 80 er i brug i dag.
- Tegngengivelse som graverede tavler med piletegninger (fig. 1).
- Oversigt over håndalfabetet¹.

Tegnene er grupperet efter semantiske områder, lidt parløragtigt. Pga. bogens ringe omfang kan det være svært at gennemskue kriterierne for grupperingen, ligesom lemmavælgelsen virker lidt tilfældig. For hvert tegn er anført en eller flere danske ækvivalenter. Bogen udkom i ni oplag frem til 1901.

Figur 1. 1871-ordbogen

1907-ordbogen (2)

- 280 tegn, hvoraf ca. 230 er i brug i dag.
- Tegngengivelse dels i form af udtalebeskrivelser, i artiklerne (fig. 2), dels som fotos, som bilag bagest i bogen (fig. 3). Fra artiklerne henvises til fotoene.
- Register over (nær)synonymer til opslagsordene, med henvisninger til de relevante artikler.
- Oversigt over håndalfabetet (fotos).

Figur 2. 1907-ordbogen (alfabetisk del)

bange, angst, frygter, Angst, Frygt. (I₁₉)
De flade Hænder holdes, med Haandfladen indad, foran Kroppen og bevæges saa med et Ryk en eller flere Gange indad, nærmest som om man foer sammen.

barberer. (I₂₀)
Paa højre Haand udstrækkes Tommel- og Lillefinger (Efterligning af Barberkniven) og med Tommelfingeren »barberes» saa paa højre Kind.

Barn. (I₂₁)
Den højre Arm med lukket Haand bøjes saa Underarmen staar lodret. Venstre Haand lægges under Albuen og vugger Armen (»Barnet») svagt op og ned.

beder, anmoder, Bøn. (I₂₂)
Venstre Arm holdes frem, svagt bøjet. Højre Haand lægges paa venstre Overarm og føres nedad den helt ud til Fingrene. Ansigtstrykket er bønfuldende.

bedrager, uærlig. (I₂₃)
Venstre Arm holdes frem, svagt bøjet. Den højre Haand kantstilles derpaa og føres frem og tilbage.

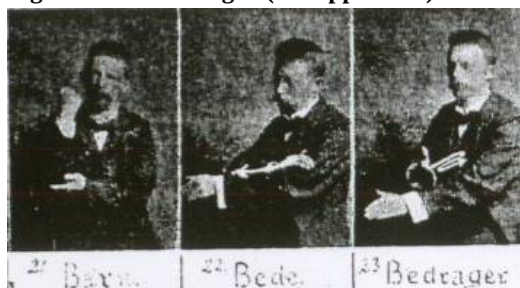
For hvert tegn anføres en eller flere danske

ækvivalenter. Tegnene er ordnet alfabetisk efter den først anførte ækvivalent. Polysemer er beskrevet i én artikel, f.eks. 'åbne' + 'dør' og 'læge' + 'syg'. De i tegnsprog hyppigt forekommende substantiv-verb-par, f.eks. 'gråd'/'græde', og substantiv-adjektiv-par, f.eks. 'frygt'/'bange', behandles som monoseme.

1926-ordbogen (3)

- 1.189 tegn, hvoraf ca. 900 er i brug i dag.
- Tegngengivelse i form af udtalebeskrivelser (fig. 4), med reference til 30 nummererede håndstillinger der er gengivet fotografisk som bilag.
- Fotos af 45 tegn med obligatorisk ledsagende mimik.
- Tegninger (med bevægelsespile) af 75 tegn med særlige bevægelser.
- Oversigt over håndalfabetet (stregtegninger).
- Oversigt over de basale taltegn (inkl. demonstration af principperne for dannelse af tegn for ordenstal og brøker).

Figur 3. 1907-ordbogen (fotoappendiks)

¹ Der findes en lang række håndalfabeter. I Danmark bruges et 1-hånds-alfabet beslægtet med bl.a. Frankrigs og USA's håndalfabeter. En del af bogstaverne blev ændret i 1970'erne for at tilnærme alfabetet til en international standard.

Ordbogens indgange er alfabetisk ordnede danske ord. Hvis et tegn beskrives ved flere danske (nær)synonymer, er disse anført på alfabetisk plads, med henvisning til det danske ord hvorunder tegnet er beskrevet. Polyseme tegn kan være anført flere steder, hvis betydningerne oversættes med forskellige danske ord. Hvis et opslagsord kan oversættes til forskellige tegn, beskrives disse, opdelt med 1), 2), 3) ... Ordbogen blev genoptrykt i 1958.

1967-ordbogen (4)

- ca. 2.300 tegn, hvoraf ca. 1.600 er i brug i dag.
- Tegngengivelse i form af udtalebeskrivelser (fig. 5), med reference til 30 håndstillinger (de samme som i 1926-ordbogen), der vises som fotos.
- Fotos med pile af ca. 1/4 af tegnene.
- Oversigt over håndalfabetet (fotos).
- Oversigt over mund-hånd-systemets² håndstillinger (fotos).

Figur 5. 1967-ordbogen

Ordbogens indgange er alfabetisk ordnede danske ord. Polyseme tegn og flere danske ækvivalenter for ét tegn er behandlet som i 1926-ordbogen. Ordbogen rummer en del tegn der ikke er udbredt i dansk tegnsprog (og aldrig har været det), da man i forbindelse med udarbejdelsen bevidst forsøgte at "normere" tegn og tegnvarianter der havde udbredelse i flere nordiske lande, i håbet om at kunne påvirke de nordiske tegnsprog så de nærmede sig hinanden.

1979-ordbogen (5)

- 2.538 tegn, hvoraf ca. 2.100 er i brug i dag.
- Tegngengivelse i form af fotos med piletegninger (fig. 6).
- Oversigt over håndalfabetet.
- Oversigt over mund-hånd-systemets håndstillinger.
- Oversigt over de basale taltegn.
- Oversigter over tegn for ugedage, måneder, årstider og farver.
- Register med 3.832 danske ækvivalenter til de beskrevne tegn, med henvisning til artiklerne.

Figur 6. 1979-ordbogen

² System til visuel gengivelse af danske konsonantlyde (der ikke kan mundaflæses entydigt). Systemets kerne er 15 håndstillinger, som udføres synkront med udtalen, og som aflæst sammen med mundens bevægelser entydigt viser konsonantlydene. Udviklet af Georg Forchhammer i 1902. En beskrivelse af systemet findes bl.a. i: Forchhammer, G.: *Om Nødvendigheden af sikre Meddelelsesmidler i Døvstummeundervisningen med Tilbageblik på egne tidligere Arbejder*. København, 1903.

Tegnenes betydning beskrives i form af en eller flere danske ækvivalenter under hver indgang. Indgangene er alfabetisk ordnet efter den først anførte ækvivalent. Hvor der angives flere ækvivalenter, kan der både være tale om (nær)synonymer der dækker én betydning, og, for polyseme tegn, om ækvivalenter for forskellige betydninger. Ordbogen er udkommet i flere reviderede udgaver, senest i 2002.

KC's Tegnbank (6)

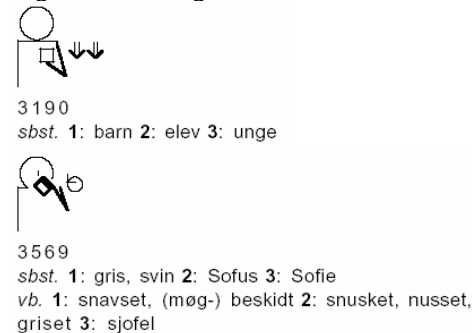
- Ca. 2.200 tegn.
- Tegngengivelse vha. tegnskrift³ (fig. 7).
- Søgemuligheder: Tegnuttale, dansk oversættelse eller tegnnummer.

Artiklerne rummer oplysninger om ordklasse.

Hvis tegnet dækker flere ordklasser, er artiklen underopdelt iht. disse. Polyseme tegn er opdelt i nummererede betydninger, evt. med underbetydninger. Betydningerne beskrives i form af en eller flere danske ækvivalenter. Mundbevægelser der knytter sig til en bestemt betydning, er anført i en vis udstrækning. Der er ud-taleoplysninger for alle tegn.

Ud over muligheden for opslag under danske ord giver ordbogen, som den første, mulighed for opslag med dansk tegnsprog som kildesprog.

Figur 7. KC's Tegnbank

Net-tegnsprog (7)

- ca. 3000 tegn.
- Tegngengivelse i form af videoklip (fig. 8).
- Søgemuligheder: Dansk oversættelse eller emnegruppe.

Først udgivet som cd-rom (8).

Er nu tilgængelig via internettet.

Opdateres løbende.

Figur 8. Net-tegnsprog

Andre ordbøger og -lister

Hertil kommer en række mindre tegnordbøger med basale tegn eller tegn relateret til afgrænsede emneområder som sport, mad og sex. Disse bøger er hovedsageligt udgivet fra 1980'erne og frem, og de fleste er udarbejdet af Aalborgskolen (nu Døveskolernes Materialecenter) eller Center for Total Kommunikation (nu Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation – KC).

Et par af ordbøgerne udmærker sig:

30 tegn fra døves tegnsprog (9)

Hver artikel er forsynet med to eller flere eksempelsætninger.

Sportstegn (10)

Lemmaudvalget er ikke fundet ud fra danske ord, men udvalgt på grundlag af tegnsprogede monologer og dialoger der er optaget på video, transskriberet og analyseret.

Castberggård-ordbogen (11)

³ Grafisk repræsentation af tegn. Udviklet af Valerie Sutton i 1970'erne, inspireret af hendes system til notation af koreografi. En beskrivelse af notationen findes bl.a. på: www.signwriting.org.

Tegnene vises som videoklip, optaget både så man ser tegnet forfra og fra siden.

Ordbog over Dansk Tegnsprog

- Ca. 2.000 tegn.
- Tegngengivelse i form af videoklip samt 1-3 fotos med piletegninger efter behov.
- Søgemuligheder: tegnudsagtale, dansk oversættelse eller emnegruppe.

Videoklipene er at betragte som ordbogens egentlige lemmaer, men af hensyn til bl.a. søgninger er hvert tegn desuden forsynet med en såkaldt glosse, en unik betegnelse i form af et eller flere danske ord der associerer til tegnets hovedbetydning. Glosserne bruges ved søgninger og som tekstlig repræsentation af tegn i ordbogens transskriptioner af eksempelsætninger. Mange tegn forekommer i flere varianter, og de hyppigste vises som videoklip, ligesom de af hensyn til søgninger oprettes som selvstændige artikler med henvisning til grundformens artikel.

Ordbogens lemmaer vælges ud fra undersøgelser af tegnenes brug, ikke med udgangspunkt i danske ord, som i mange af de eksisterende ordbøger. Lemmakandidaterne er dels de tegn der findes i de eksisterende ordbøger og -lister, dels tegn fundet ved gennemsyn af ODTs' "korpus", en samling videooptagelser af diskussioner og monologer med projektets informanter. Disse optagelser bruges også ved undersøgelse af tegnenes betydning og brug, ligesom de leverer inspiration ved formulering af eksempelsætninger. Herudover er de tegnsprogede redaktørers sprogforståelse selvfølgelig et vigtigt redskab ved udvælgelsen.

Hver artikel er opdelt i betydningsafsnit. For hver betydning anføres en eller flere danske ækvivalenter svarende til betydningen. For tegn med en særlig grammatisk funktion suppleres eller erstattes ækvivalenterne med en beskrivelse af funktionen. Mht. polysemer skelnes mellem betydninger der synkront betragtes anses for nært beslægtede (oprettes som sideordnede betydninger i samme artikel), og fjernere beslægtede betydninger (oprettes i særskilt artikel). På samme måde oprettes overførte betydninger der ikke er umiddelbart gennemskuelige, som selvstændige artikler.

Hver betydning illustreres med et eller flere sætningseksempler i form af videoklip. Sætningerne ledsages af transskriptioner samt af danske oversættelser. Der kan søges i eksempelsætningerne, hvorved der i ordbogen indirekte vises betydelig flere (sandsynligvis 5.000-10.000) tegn, end dem der er oprettet med egen artikel.

Hvis en betydning har obligatorisk mundbevægelse, anføres dette. Det oplyses også hvilke af de danske ækvivalenter der bruges som mundbevægelse for tegnet i en given betydning.

Der kan gives henvisninger til beslægtede tegn, f.eks. til synonymer, antonymer eller tegn der har en anden betydning, men som kan oversættes til det samme danske (polyseme) ord som den aktuelle betydning. Desuden kan der gives information om eventuelle brugsrestriktioner.

Hver betydning kan forsynes med en eller flere emne markeringer. Det bliver således muligt at indsnævre søgninger til delmængder af ordbogen. Emneopdelingen rummer 63 emner, opdelt i 9 hovedgrupper.

Nærmere information om projektet findes på: www.tegnsprog.dk.

Konklusion

Væsentlige forskelle mellem de eksisterende ordbøger og det nye projekt

På nær KC's Tegnbank har de eksisterende ordbøger dansk som kildesprog. Muligheden for at slå tegn op ud fra selve tegnet medfører at Tegnbanken og ODTS kan bruges i en række situationer hvor de ordbøger der tager udgangspunkt udelukkende i danske ord, må give op, f.eks.:

- En hørende voksen med et døvt barn har set sit barn bruge et bestemt tegn, men ved ikke hvad tegnet betyder. Tegnet findes via opslag efter håndform og artikulationssted.
- En ung döv skriver en tekst på dansk og er i tvivl om hvilket dansk ord der skal bruges et bestemt sted i teksten. Ved at slå et kendt tegn op der dækker den ønskede betydning, kan brugeren finde forslag til danske ord.

Videooptagelser som gengivelse af tegnene bruges ud over i ODTS kun i Net-tegnsprog og Castberggård-ordbogen. De øvrige ordbøger har tegninger, fotos, beskrivelser eller tegnskrift-billeder, der kan mistolkes eller virke svært tilgængelige. Ingen af de eksisterende ordbøger, på nær "30 tegn fra døves tegnsprog", viser de beskrevne tegn brugt i "naturlig" tale. ODTS' eksempelsætninger vises som videoklip og er i vid udstrækning baseret på autentiske citater fra projektets tegnsprogs korpus. Lemmaselektionen i ODTS sker med udgangspunkt i dansk tegnsprog, ikke i dansk. Dette sikrer at de basale tegn i alment dansk tegnsprog repræsenteres.

Ambitionerne for projektet Ordbog over Dansk Tegnsprog er ikke til at gå fejl af: det bedste fra alle de eksisterende ordbøger, og en hel del mere – om vi i redaktionen når dem, vil tiden vise.

Referencer

1. *De Døvsstummets Haandalphabet samt et Udvalg af deres lettere Tegn sammenstillet, tegnet, graveret og udgivet af En Forening af Døvsstumme.* København, Th. Michaelsen, 1871.
2. Jørgensen, Johs. (udg.): *De døvsstummets Haandalfabet og 280 af de almindeligste Tegn.* København, 1907.
3. Døvsstumme-Raadet (udg.): *Ordbog i De Døvsstummets Tegnsprog.* København, 1926.
4. Danske Døves Landsforbund (udg.): *Håndbog i Tegnsprog.* København, 1967.
5. Danske Døves Landsforbund (udg.): *Dansk-Tegn Ordbog.* København, 1979.
6. Døves Center for Total Kommunikation (nu Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation – KC) (udg.): *Tegnbank/KC.* København, fra 1991. [Suppleres løbende].
7. Døveskolernes Materialecenter (udg.): *Net-tegnsprog.* Aalborg, fra 2003. [Online-ordbog, suppleres løbende. Tilgængelig på: www.nettegnsprog.dk].
8. Døveskolernes Materialecenter (udg.): *Basistegn* (cd-rom, version 2). Aalborg, 2002.
9. Engberg-Pedersen, Elisabeth og Annegrethe Pedersen (red.): *30 tegn fra døves tegnsprog.* København, Døves Center for Total Kommunikation, 1985.
10. Engberg-Pedersen, Elisabeth og Anne Skov Hårdell (red.): *Sportstegn.* København, Døves Center for Total Kommunikation, 1995.
11. Castberggård, Døves Højskole og Kursuscenter (udg.): *Castberggårds tegnordbog* fra 2003. [Online-ordbog, suppleres løbende. Tilgængelig på: www.castberggaard.dk/TEGNORDBOG/default.html].

Gyldendals store Tysk-Dansk Ordbog

Af Henrik Bergstrøm-Nielsen

Gyldendals store *Tysk-Dansk Ordbog*, som udkom december 2005, er et helt nyt værk, redigeret fra grunden. Som udgangspunkt benyttede vi Munksgaards store *Dansk-Tysk Ordbog* fra 1991, 2. oplag 1996. Både Peter Jürgensen og jeg var medarbejdere ved denne.

Der er i tysk-dansk ordbog følgende ændringer i forhold til den dansk-tyske: Tilden (~) er afskaffet, substantivernes køn angives ved bestemt artikel (og ikke ved *m, f, n*), og i det idiomatiske afsnit er det næstvigtigste ord i udtrykket fremhævet ved fed, det såkaldte blikfang.

Nyt er også, at artiklens fod, idiomafsnittet, i meget lange artikler er opdelt ved romertal. Som eksempel kan nævnes *Auge*, der fylder omtrent fire spalter. Her opdeles foden i følgende afsnit: I. Forbindelser med præposition, II. Forbindelser med verbum og III. Andre forbindelser.

Vending af ordbogen

Den dansk-tyske ordbog blev vendt på den måde, at der blev byttet om på felterne, således at opslagsordet blev oversættelse og oversættelsen blev opslagsord. Eksempel med feltkoder (se sidst i artiklen):

dansk-tysk ordbog		vendt version		tysk-dansk ordbog	
HWD	atom	HWD	A'tom	HWD	Atom
TSL	A'tom	PSA	das	PSA	das
GRB	n -s -e	IFA	-s -e	IFA	-s -e
IDM	splitte n. i ~er	TSL	atom	SFA	kemi
SVA	fig			PNC	;
TSL	etw. (A) in Atome zerreißen*			SVA	fig.
				TSL	atom

Artikel i ordbogen: **Atom** *das* (-s -e) (*kemi; fig.*) atom.

Dette gav for ord til ord-oversættelser et udmærket udgangspunkt for ordbogen.

Ved mere komplicerede ord med flere oversættelser var vendingen ikke brugbar. Et enkelt eksempel:

	vendt version
HWD	auf
PSA	adv
LV3	1
TSL	op
LV3	2
SEA	ikke i seng
TSL	oppe
SEA	fra sted
SEA	fra sted betegnet med ,
TSL	fra

Det er påfaldende, at præpositionen ikke er repræsenteret. Dette skyldes, at den dansk-tyske ordbog ikke havde ordklasse ved oversættelser.

Det viste sig at være umuligt at foretage en vending af idiomer.

Nye opslagsord

Der er tilføjet opslagsord og mange sammensætninger. Hovedkilderne har været eksisterende tyske ordbøger, især Duden: *Deutsches Universalwörterbuch* 1996, *Die deutsche Rechtschreibung* 2000 og *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* 1993 samt *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*, Akademie-Verlag – Berlin 1964-1977. Endvidere specialordbøger, diverse opslagsværker (fx *Meyers Konversationslexikon in 24 Bänden*, 1992), aviser og tv. Vi har også udnyttet vores bekendte med tysk baggrund eller med specielle kundskaber inden for forskellige områder.

Vi har haft kontakt med Institut für maschinelle Sprachverarbeitung – Computerlinguistik, Universität Stuttgart, ved dr. Ulrich Heid, der råder over et stort korpus med moderne tysk sprogbrug. Vi sendte mod slutningen af projektet vores opslagsord til Stuttgart med henblik på supplering med nye ord og eventuel strygning af forældede ord. De ord, som manglede hos os, og som i instituttets korpus havde en frekvens over 100, fik vi med oplysning om frekvens og med nogle citater fra korpus. Et eksempel:

==NEW ENTRY==

HWD Asylantenflut

FRQ 131

PSA die

IFA - -en

KOR Wer von “[Asylantenflut]” spricht, bestätigt und verstärkt Bedrohungsängste und Abwehrreaktionen.

KOR Die zu kurz gegriffene Debatte um eine Änderung des Asylrechtsartikels 16 im Grundgesetz mit dem Argument, durch eine solche Änderung lasse sich die sogenannte “[Asylantenflut]” eindämmen, gebe der Stimmung gegen Fremde eher Nahrung, als daß sie zu Lösungen beitrage.

KOR Aber das hat alles gut geklappt, und so erinnert mancher Eberswälder Familienname “bis heute an die damalige [Asylantenflut]”, wie es in der wohl ironisch gemeinten städtischen Eigenwerbung heißt.

REM Nyt ord fra IMS 2002

Under *Asyl-* og *Asylanten-* har vi 32 ord, hvoraf 27 stammer fra Stuttgart.

Andre steder var udbyttet ikke så stort: *Atom-* 35 af i alt 136 (fra den vendte ordbog havde vi 61), under *Aids-* kunne vi kun hente ét eksempel af i alt 12: *Aidshilfe*.

Vi har i ordbogen optaget 79 % af de ord, vi modtog fra instituttet, i alt 11.688, næsten udelukkende komposita.

Arbejdet med ordbogen

Som nævnt hentede vi et centralt ordforråd fra den dansk-tyske ordbog. Det skulle naturligvis tjekkes og suppleres.

Ved de mere komplicerede artikler så vi opslagsordet og redigerede en artikel – derefter gik vi tilbage til den vendte version og så, om der var noget at hente der.

Ved verbalartikler og de dertil hørende substantivartikler er i vid udstrækning brugt den teknik at kopiere verbalartiklens indhold over i substantivartiklen og derefter foretage en substantivering. Det sikrer overensstemmelse imellem de to artikler. Som eksempel kan nævnes *abdanken* og *Abdankung*. Det skal dog bemærkes, at det ikke lader sig gøre i alle tilfælde.

Forkortelser

IMS Institut für maschinelle Sprachverarbeitung

Feltkoder

FRQ Frequency, frekvens
GRB Grammar B language, grammatik målsprog
HWD Headword, opslagsord
IDM Idiom, idiom eller fast udtryk eller vending
IFA Irregular form A language, bøjningsform udgangssprog
KOR Korpuscitat
LV3 Split Level 3, automatisk nummerering med arabertal
PNC Punctuation Override, ændring af automatisk tegnsætning
PSA Part of Speech A language, ordklasse udgangssprog
REM Remarks, interne bemærkninger
SEA Semantic Gloss A language, betydningsbeskrivelse udgangssprog
SFA Subject Label A language, emneområde udgangssprog
SVA Stylistic Value A language, stilværdi udgangssprog

Artiklen bygger på et foredrag i LEDA 27. februar 2006.

Fra redaktørens værksted

– om færdigredigeringen af stor Tysk-Dansk Ordbog

Af Torben Christiansen

I slutningen af 2005 udkom Gyldendals store *Tysk-Dansk Ordbog*. Den er på 2.125 sider og indeholder 153.000 opslagsord og 42.000 faste udtryk og vendinger. Henrik Bergstrøm-Nielsen og Preben Späth har udarbejdet artiklerne, der er gennemlæst og kommenteret af Peter Jürgensen og Birgit Lohse.

Efter at forfatterne havde afleveret alle artiklerne i den foreløbigt færdige version, kontrollerede jeg som forlagsredaktør i samarbejde med forfatterne ordbogen på en række områder. Formålet med dette arbejde, der strakte sig over ca. halvandet år, var at forbedre ordbogens kvalitet og forhindre senere dyre og besværlige rettelser. I denne artikel har jeg søgt at udvælge nogle af de redigeringsmetoder, der kan have interesse for andre. Jeg koncentrerer mig om ordbogens *indhold*, idet forskellige ordbøgers struktur vil afhænge af det anvendte ordbogsredigeringsprogram mv.

Ordbogen er redigeret i Compulexis, der er et program med en ret 'flad' tag-tekststruktur, der består af et feltnavn plus et feltindhold (se eksempler i Henrik Bergstrøm-Nielsens artikel i dette nummer af LEDA-Nyt). Artiklerne er lagret i en database. Hvis man skønner, at det er tidsbesparende, kan man eksportere data til WordPerfect, foretage gennemgående ændringer ved hjælp af søg og erstat, makroer el.lign. og genimportere data i ordbogen.

Kontrol på tværs af artiklerne

Ved afleveringen af artiklerne var der læst korrektur. Man kan imidlertid ikke gå ud fra, at alt er i orden, og forlagsredaktøren kan roligt være lige så mistænksom som en fængselsbetjent. Det skyldes, at der er mange ting i spil samtidig, når forfatterne gen-

nemgår en artikel: Der er opslagsord, der er bøjningsformer, der er oversættelser osv. Det er umuligt at overskue det hele på en gang, og det er svært at være systematisk og huske, at artikler som fx ugedagene bør være ensartede. Når man sammenligner artikler og felter 'på tværs', vil man uvægerlig få øje på fejl og inkonsekvenser. I den sidste fase gælder det følgelig om at isolere ét fænomen ad gangen og undersøge det.

Færdigredigeringen skulle derfor ikke bestå i endnu en gennemlæsning af ordbogen fra a til z. I stedet skulle ordbogens tekst angribes på tværs af artiklerne ved hjælp af metoder og ressourcer, som forlaget stiller til rådighed.

Mine vigtige værktøjer i færdigredigeringen var: en feltopdelt artikelstruktur, statistikfunktioner, gode søgemuligheder i basen, fleksible printformer, gennemgående ændringer i tekstbehandling samt en logfil, hvor jeg minutiøst registrerer alt kontrolarbejde.

Logfil

»Erfaring er evnen til at genkende en fejl, når man begår fejlen for anden gang,« siger man. Men for at undgå fejl kan man notere sine erfaringer i en logfil, der både fungerer som en *to do*-liste og som hukommelse for redaktøren og projektet – nu og fremover. Også andre ordbogsprojekter kan have gavn af søgninger, der enten er generelle, eller som kan tilpasses de aktuelle sprog. Her er nogle eksempler på generelle søgninger:

- stavekontrol af danske ord
- danske bogstaver i tyske felter, og omvendt: tyske bogstaver i danske felter
- bogstavet *l* i stedet for tallet *1*
- bindestreg i stedet for tankestreg
- to hovedtryk i opslagsord
- tre ens bogstaver i træk.

Jeg har lavet ca. 600 tjek og foretaget godt 2.000 søgninger.

Overblik over ordbogens indhold

Ud fra en statistik over antal felter og deres indhold grupperede jeg felterne således:

- Felter med tysk indhold, der egner sig til en tysk stavekontrol.
- Felter med dansk indhold, der egner sig til en dansk stavekontrol.
- Felter med indhold, der tjekkes af programmet, fx ordklassebetegnelse og stilværdi. Er der nogle, der bør nedlægges eller slås sammen?
- Felter med en vis uniformering, som har et begrænset antal indhold. Det er fx homografnumre, bøjningsendelser, grammatiske oplysninger samt henvisningsformler.
- Tegn i udtalefeltet, der skal sammenholdes med listen over lydtegn i vejledningen.
- Små ordklasser som præpositioner og pronomener, der bør gennemgås samlet.

Forkortelser uden for de automatisk tjekkede felter bør man lave statistik over og sammenholde med brugervejledningens forkortelsesliste. Har man eksempelvis brugt osv. eller *etc.*, eller er nogle så sjældne, at man vil skrive dem helt ud og dermed spare en forkortelse?

Stavekontrol af alle danske ord

Vi kontrollerede stavningen af alle 715.000 løbende danske ord i ordbogen ved at køre dem op mod en standardliste med 178.000 grundord og bøjningsformer, der især er udvalgt på grundlag af frekvens. 72.000 ord, altså ca. 10 %, blev ikke genkendt. Det faldt i min lod at kontrollere de ikkegenkendte ord manuelt. Fidusen ved den manuelle stavekontrol er, at det er nemmere at finde fejl, når man tvinges til at se på ét suspekt ord ad gangen, end når man læser løbende tekst.

Jeg burede mig inde, rullede gardinet ned og bevæbnede mig med ordbøger og faglige opslagsværker. På en rigtig god dag kunne jeg kontrollere 2.400 ord, så det tog i alt omkring 35 dage. Jeg gjorde brug af makroer for at bevæge mig hurtigt frem gennem filen og inddelte ordene i tre typer:

- åbenlyse fejl eller eventuelle fejl (dvs. slåfejl, stavfejl, forkert felt, ikkeeksisterende ord, forældet ord eller ord, som jeg ikke kunne få verificeret), fx **afdelig*, se figuren
- de »måske egnede« ord, fx sammensætninger eller ad hoc-dannede afledninger, som vi har brug for til en oversættelse, fx *baseler*, *basistysk*, *besættelsesstatut*, *opfyldelighed*, *opinionsforskning*, *opsejlet*, *opstigningssted*
- gode gængse ord, fx *advokatfirma*, *affaldstræ*, *afisolere*, *aktiehandel*, *aktiens*, *orddannelser*, *ordgåde*

suspekt ord	TC's kommentar	feltnavn + indhold	opslagsord
afdelig	-ING	TSL neurologisk afdelig	<i>Neurologie</i>
afdragelse	FORFATTER TJEK	TSL afdragelse	<i>Tilgung</i>
afdragning	DO.	TSL afdragning	<i>Abtragung</i>
afdæmpetr	-PET	EXB hans kritik var særdeles afdæmpetr	<i>zahn</i>
affaldsafgit	-IFT	TSL affaldsafgit	<i>Abfallabgaben</i>
affejelse	TC RETTER TIL AFFEJNING (GOOGLE 78, MOD AFFEJELSE 1)	TSL affejelse	<i>Abfertigung</i>
affileret	AFFILIERET	TSL affileret selskab	<i>Konzerngesellschaft</i>
affindelsesgodtgørelse	IKKE PÅ GOOGLE. AFFINDELSESSUM FINDES, SKAL DET BRUGES?	TSL affindelsesgodtgørelse	<i>Abfertigung</i>

Resultatet af gennemgangen var følgende:

- Ca. 10.000 ord kunne umiddelbart rettes eller sendes videre til forfatterne til kontrol. Der blev rettet eller ændret i ca. 4.000 artikler.
- 38.000 ord var »måske egnede«. Dem gjorde vi ikke mere ved.
- Og endelig var der 24.000 gode gængse ord, som blev lagt til standardlisten. Vi passer på ikke at putte for mange ord ind i listen, for at den ikke skal miste sin skarphed.

Artikelinterne tjek

I en tysk grammatik kan man finde regler for sammenhæng mellem substantivers endelser og deres køn. Eksempelvis skal tyske substantiver, der er afledt med *-heit*, være femininum. Jeg søgte derfor på opslagsord på *-heit*, der ikke stod som femininum, og fandt bl.a. *Birkenscheit* (neutrum). Men det er faktisk ikke en fejl, da ordet er

sammensat med *Scheit* (neutrum). Hvis vi havde oplysninger om, hvilke morfemer der indgår i opslagsordene, ville *Birkenscheit* være klassificeret som en sammensætning. Moralen er, at jo flere, evt. skjulte oplysninger, man har om sine opslagsord, jo mere præcist kan man søge.

Nogle bøjningsformer kan være uforenelige med bestemte bogstaver sidst i opslagsordet. Eksempel: Hvis et opslagsord, der ender på *-e*, har en bøjningsendelse, der starter med *-e*, er det formentlig altid en fejl. Jeg fandt ca. 40 artikler, der skulle rettes, fx **Farbenprobe die** - *-en* i stedet for *-n*. Det samme kan man søge efter i danske ordbøger.

Semantiske områder og over-/underbegreber

Vi har arbejdet med ca. 50 semantiske områder og over-/underbegreber, i alt knap 3.000 opslagsord. Hver gruppe indeholder et kvantitativt begrænset antal ord, der kan være alt lige fra ugedage, grundstoffer, græske bogstaver og landnavne til den tyske karakterskala. Formålet med denne redigering er dels at sikre, at vi har optaget alle de relevante opslagsord, dels at redigere dem ensartet. Til klassifikation af disse opslagsord har jeg brugt et skjult felt, hvor vi frit kan skrive et overbegreb (fx »karakter«), så vi kan søge på artiklerne, printe dem og behandle dem samlet.

Et eksempel: Den tyske karakterskala går fra *Eins*, *Einser* op til *Sechs*, *Sechser*. Vi skal her sikre os en overensstemmelse med trinnene på den danske skala. Desuden skal vi være opmærksom, at eksempelvis *Eins* oversættes 'elleve, ellevetal; tretten, trettental', mens *Einser* oversættes 'ellevetal; trettental'.

Denne ordbog skal indeholde alle de græske bogstaver. Men en søgning viste, at nogle af dem simpelthen manglede, og dem, der var optaget, stod en lille smule forskelligt, idet der ved nogle stod »græsk bogstav«, ved andre blot »bogstav« eller slet ingenting. Jeg vil påstå, at hvis man laver den slags søgninger i ældre ordbøger, så vil man finde mange ting, der ikke er redigeret konsekvent.

Samme behandling fik sammensætninger, der starter med tal, fx *-stöckig* (-'etages' / -'etagers'). Vi skulle her fastsætte et rimeligt tal-interval (i dette tilfælde fra 1 til 10 etager), der måtte ikke være nogen umotiverede huller, og artiklerne skulle være ensartede.

Tjek ved hjælp af tekstbehandling

Et ordbogsprogram vil aldrig kunne tage højde for alle de tjek, som man kan finde på at foretage. Derfor bør man kunne eksportere sine data i en form, hvor man får feltets navn plus indholdet, så man kan massere indholdet på alle mulige måder. Et eksempel:

Foden indeholder idiommer, der kan have et fremhævet ord ('blikfang'), som idiommerne skal være alfabetiseret efter. Da ordbogsprogrammet ikke kan alfabetisere efter blikfangene, trak jeg idiommerne ud. Dernæst stillede jeg blikfangene op under hinanden. I artiklen **aber** stod to blikfang i forkert alfabetisk rækkefølge:

... *sehr* ...
... *schon* ...

Jeg alfabetiserede blikfangene i tekstbehandling, sammenlignede de to filer automatisk og fik derved en markering af forkerte rækkefølger.

Artiklen bygger på et foredrag i LEDA 27. februar 2006.

Tysk-Dansk Ordbog

– af Henrik Bergstrøm-Nielsen, Peter Jürgensen, Preben Späth under medvirken af Birgit Lohse. Gyldendal 2005.

Af Vibeke Winge

Siden engelsk med Vinterberg / Bodelsen og Kjærulff-Nielsen og fransk med Blinkenberg / Høybye fik deres “store” ordbøger, har der været et stærkt ønske om at få tyske ordbøger i samme format og omfang til supplement af de gamle “røde” fra Gyldendal. I 1991 bragte Munksgaards Forlag en stor *Dansk-Tysk Ordbog* på gaden, udarbejdet af en gruppe fagfolk fra seminarie- og gymnasieverdenen, og de overhalede hermed Københavns Universitet indenom, hvor man i mange år havde arbejdet med planer om en dansk-tysk ordbog. Der gik fra begyndelsen rygter om, at denne “store grønne” ville blive fulgt af en tysk-dansk i samme format, og den er udkommet ved årsskiftet 2005/06. Da Munksgaards ordbogsrække i mellemtiden er overtaget af Gyldendal, blev det ikke en “stor grøn”, men en “stor rød”, en længe ventet julegave til alle tysklærere og tysk-interesserede til den nette pris af 1.250 kr. Men man får sandelig valuta for pengene.

Det er et digert værk på 2125 sider a 3 spalter med ca. 153.000 ord og ca. 42.000 faste vendinger mod forlagets gamle røde *Tysk-Dansk* (herefter kaldet Bork) med 835 sider i 3 spalter med 80.000 ord og 14.000 faste vendinger. Denne nye store (herefter kaldet TYDA) overgår endda med hensyn til antal opslagsord Munksgaards grønne *Dansk-Tysk Ordbog*, der har 100.000 ord og over 50.000 faste vendinger.

Den er, vel for at holde den inden for et bind, trykt på meget tyndt papir, men med klare typer. Trods det tynde papir bliver den dog på grund af sin tykkelse og vægt ved flittig brug hurtigt noget løs i ryggen.

Med sine 153.000 ord overgår den ikke bare sin dansk-tyske pendant, men også alle tidligere tysk-danske ordbøger, selv om disse ikke har været så små endda. Jacob Badens fra 1787/97 omfatter 2 bind med knap 2760 sider i lidt mindre format, dog kun med 2 spalter. Den omfatter ca. 90.000 ord. De to omfattende ordbøger fra begyndelsen af det 20. århundrede Mohr og Nissen (1900/04), 2 bind med i alt 1566 sider og ca. 125.000 ord, og Ipsen (1906), 2 bind med i alt 1970 sider og 90.000 ord, er i mindre format (tallene stammer fra en optælling ved Jens Erik Mogensen). Bork er imidlertid også vokset støt fra udgave til udgave (nu som nævnt ovenfor 80.000 ord).

Det er jo ingen hemmelighed, at interessen for og kendskabet til tysk i de senere år er gået støt tilbage. Hvad skal vi så med en stor tysk ordbog i en tid, hvor engelsk for mange er eneste fremmedsprog. Men man kan også på den anden side vende argumentet på hovedet og sige, at så må vi netop have en stor og meget udtømmende ordbog, idet brugeren ikke kan tænkes at kunne slutte sig til noget ud fra sine egne tyskkundskaber. Vi har altså netop nu stærkt brug for den.

Værket er konciperet som en receptionsordbog, for der er, trods den engelske dominans, et behov for at kunne orientere sig i tysksprogede tekster. Tyskland er vores nærmeste nabo og største handelspartner og medium for kulturel indflydelse gennem tiderne. Forfatterne sigter da også på en bred målgruppe af professionelle brugere i erhvervslivet og studerende, som de skriver i forordet.

Korpus bygger på elektroniske tekstsamlinger, stillet til rådighed af Stuttgart Universitet, samt en række af de seneste års største tyske ordbogsværker.

Omteksten består af forord, brugervejledning, en liste over uregelmæssige verber samt forkortelsesliste.

Vejledningen er kortfattet og præcis, meget overskueligt opstillet i 2 typografisk klart adskilte spalter: forklarende tekst til venstre og eksempler fra ordbogsdelen til højre. Her forklares artikelopbygningens tre dele: hoved, krop og fod. Tegn og forkortelser samt henvisningssystem er traditionelle, men bliver ikke ringere af den grund, og de er brugervenlige. Sikker af hensyn til den brede målgruppe, også uden for de sprogvidenskabelige cirkler, angives substantivernes genus ved *der / die / das* i stedet for ved forkortelser af de latinske betegnelser *m. f. n.*

Under de enkelte ordklasser gøres der rede for nogle valg, der er truffet for at begrænse korpus' omfang og dermed hele ordbogens. Det drejer sig om substantiverede verbalformer og substantiverede adjektiver samt om moverede femininer. Herefter følger en oversigt over de oplysninger, der følger de enkelte opslagsord generelt og ordklasse for ordklasse, samt oplysninger om stil, emne, dialekt etc.

Til disse afsnit melder der sig en række kommentarer: Det er klart, at man i en receptionsordbog selvfølgelig ikke kan regne med en helt forudsætningsløs bruger. Så ville ordbogen sprænge alle rammer. Derfor må man i nogle tilfælde lade et bestemt ord eller en ordform være repræsentativ for flere parallelle dertil. Under substantiver hedder det, at de moverede femininer på *-in* (f.eks. *Lehrerin*, *Journalistin*) principielt ikke medtages, medmindre man på dansk også bruger en femininumsform. Eks.: **Kaiserin**, **Kellnerin**, **Löwin**. Ligeledes medtages ord af typen **Muslimin**, se artiklen **-in** (som i øvrigt sammen med den moderne variant **-In** er det eneste eksempel på, at en orddel (her et suffiks) er opført som lemma.

I artiklen **-in** findes en række eksempler på brugen: 1. (almindeligvis umarkeret på dansk): *Ärtzin*, *Dänin*, *Leserin*; 2. (kønnet understreges): *Botschafterin*, *Lehrerin*, *Französin*, *Sportlerin*, *Kundenbetreuerin*; 3. ((lidt kryptisk) fast i visse ord): *Gastgeberin*, *Löwin*, *Göttin*, *Oberin* (priorinde), *Pariserin*; i artiklens fod bruges *Mitarbeiterin* til at demonstrere en ækvivalent til da. *m/k*. Så tænker brugeren: Heraf har vi på dansk: *lærerinde*, *værtinde*, *løvinde*, *gudinde*, *priorinde*, så må de findes som opslagsord. Resten skal ikke være der, men er anført som repræsentanter for lignende dannelser, der ikke modsvares af danske moverede femininer, men af et kønsneutralt ord med foranstillet adjektiv: 'kvindelig'.

Men: Som opslagsord finder vi: **Dänin**, **Leserin**, **Botschafterin**, **Französin**, **Löwin**, **Göttin**, **Oberin**, **Pariserin**, men ikke: *Ärtzin*, *Lehrerin*, *Sportlerin*, *Kundenbetreuerin*, *Gastgeberin*. Yderligere stikprøver viser at **Hündin**, **Kollegin**, **Kundin**, **Schülerin**, **Verkäuferin** er med, men ikke *Pädagogin*, *Sozialarbeiterin*. Der må således være nogle andre kriterier for medtagelsen, som hverken fremgår af omteksten eller af artiklen **-in**.

I Bork er der ikke angivet principper for medtagelse af disse femininer, men her er: **Ärtzin**, **Dänin**, **Französin**, **Löwin**, **Göttin**, **Oberin**, **Lehrerin**, **Sportlerin** med, men ikke *Leserin*, *Botschafterin*, *Pariserin*, *Kundenbetreuerin*. Er det alligevel i sidste ende korpus, der har bestemt, hvilke der skulle med?

Ordbogen har et meget stort antal proprier, og her giver medtagelse af specielle geografiske navne anledning til nogle kommentarer. I sidste ende er det naturligvis et spørgsmål, hvor meget man i praksis vil søge sådanne i en ordbog, om man ikke snarere vil gribe til et leksikon, hvis man ikke kan lokalisere et navn. Men for en bestemt type geografiske navne burde ordbogen kunne være en slags nøgle, også hvis man vil videre til et leksikon.

En bruger, der er mindre velbevandret i historien, vil snarere end de oplagte geografiske navne på store lande, byer, floder, eller bjerge, søge forklaring på tyske navne på

udenlandske lokaliteter, som ikke modsvarer de gængse danske betegnelser, og dem finder man da også, f.eks. **Mailand, Neapel, Venedig, Moskau og Warschau.**

Endvidere vil samme bruger sikkert søge tyske navne, som ikke mere er gængse, fordi det betegner en lokalitet, som ikke længere er tysk eller østrigsk, men har fået nyt navn, f.eks. *Königsberg, Reval, Lemberg, Breslau, Posen*, og dem søger han forgæves. Det kan undre, at ikke i hvert fald *Königsberg* er med, da *Königsberger Klöpse*, den lidt bastante kulinariske nydelse, er anført under *Klops*. Nogle er dog med, f.eks. **Banat, Böhmen og Siebenbürgen**, mens *Mähren* og *Memelland* savnes. Disse navne er hyppige både i skøn- og faglitteratur og dukker efter 1989 op igen, fordi det nu ikke er så problematisk at vedkende sig den tyske fortid. Til gengæld er der ellers god dækning af de nye statsdannelser efter 1989, f.eks. alle stadier m.h.t. **Tjekkiet og Slovakiet** (dette er ikke tilfældet i Bork).

Forskellige typer af kortord, som der jo ikke ligefrem bliver færre af, men hvoraf også mange hurtigt bliver historie sammen med de politiske systemer, der har skabt dem, synes umiddelbart at være omfattende repræsenteret, men man savner nogle principper for udvælgelsen. Som bruger ville jeg primært søge forkortelser af interne tyske organisationer, store og små, fra **DDR** til **DFeb: Deutscher Fechterbund**. Endvidere specielle tyske forkortelser af internationale organisationer, som afviger fra de danske, eks. af typen ty. **UNO** – da. *FN*, men næppe så hyppigt internationalt brugte forkortelser som **NATO** eller **PC**, som er med, mens *DVD* ikke er det (skyldes det korpus' alder?).

I forlængelse af de egentlige kortord skal nævnes en type sammensætninger, hvor det flere gange omtalte “repræsentationsproblem” dukker op. F.eks. findes **Vitamin** som lemma. I artiklens fod anføres som fast vending: *Vitamin C* c-vitamin. Umiddelbart efter følger **Vitamin A** som selvstændig artikel, og derpå: **Vitaminanreicherung, vitaminarm, Vitamin-B-Mangel, Vitamin-C-haltig, vitaminhaltig** etc. **Vitamin-B-Mangel** og **Vitamin-C-haltig** er vel repræsentanter for kompositum-typer, men hvorfor er *Vitamin C* så i foden af **Vitamin**?

Sammensætninger med **pro-** er kun repræsenteret ved **proarabisch**. Duden kender mange flere: eks. **profaschistisch**, og TYDA har da også **antifaschistisch** og i det hele taget langt flere sammensætninger med **anti-**.

En receptionsordbog, der skal kunne bruges mere end nogle år, kan ikke nøjes med oversættelser. Derfor skelnes tydeligt mellem rene oversættelser, hvor ækvivalenterne står sideordnet uden forklaring, der kan overlades til brugerens modersmålskompetence, og definitioner, der er nødvendige ved begreber, der ikke har en umiddelbar dansk ækvivalent. I nogle tilfælde gives der ud over definitionen oversættelser eller oversættelsesforslag. Dette er yderst relevant, ikke mindst i forbindelse med ordforrådet til de forskellige politiske systemer, der har kendetegnet nyere tysk historie.

Placeringen af de faste udtryk er reguleret efter ordklasse og herunder alfabetisk efter det såkaldte “blikfang”, det næstvigtigste ord i forbindelsen, der for at leve op til navnet er trykt med fed skrift. Det traditionelle princip med at alfabetisere efter det overordnede substantiv i en genitivforbindelse er ifølge omteksten brudt af “brugerhensyn”. Men hvorfor mener forfatterne, at man “naturligt” vil søge *Bundesministerium der Finanzen* under **Finanz**?

Et opslag på **Bundesministerium** viser i artiklens fod en række eksempler, bl.a. *Bundesministerium der Finanzen, Bundesministerium für Wirtschaft* uden blikfang, et opslag på **Finanz** har *Bundesministerium der Finanzen* i foden, ligeledes uden blikfang. (Man kan faktisk også slå op på **Finanzen** som selvstændigt lemma: pl. finanser eks. *die Finanzen des Staates, bei knappen Finanzen*). Et opslag på **Wirtschaft** viser i foden *Bundesministerium* som blikfang!

Problemer med “blikfanget” viser sig også ved opslag på **vereinigt** hhv. **vereint**. Ved **vereinigt** er eks. *Vereinigte Arabische Emirate*, *Vereinigtes Königreich*, *Die Vereinigten Staaten* (von Amerika), ved **vereint** står: *ein vereintes Europa*, *mit vereinten Kräften*, *Die Vereinten Nationen*, sidstnævnte uden blikfang.

Et andet eksempel på de “naturlige” opslag (på genitiven i stedet for på det overordnede substantiv i en forbindelse) skulle være **Schlange** i forbindelsen: *die Sünde in der Gestalt einer Schlange*. Hvis jeg ikke kan min bibelhistorie og derfor ikke associerer synden og slangen, så slår jeg mod forfatterens intentioner op på **Gestalt** og finder: *in der Gestalt einer Schlange* repræsenterende alle andre mulige væseners skikkelse. “Naturligheden” må ligge i associationen synd – slange for dem, der kan historien om slangen i paradiset, men det er måske ikke alle.

Det 3. eksempel på “naturlige” opslag er: *zur Zeit der Tat*, som kun findes under **Tat**, betydning 2: i gerningsøjeblikket (uden emnebetegnelsen *jur.*), under komposita med **Tat-** findes **Tatzeit**: gerningsøjeblikket med emnebetegnelsen *jur.*! Under opslag på **Zeit** findes det ikke, men i foden på artiklen findes andre forbindelser med præposition. Det “naturlige” ligger vel i, at *zur Zeit* er lige ved at kunne rubriceres som en præposition med genitiv (jf. *zeit meines Lebens*).

Som alle nyere ordbøger må også TYDA forholde sig til den stadig meget omdiskuterede retskrivningsreform, som jo yderligere under arbejdet er blevet udsat i nogle delstater. Brugerne vil således også fremover stadig møde mange tekster med gammel og måske færre med ny retskrivning. I vejledningen forklares de vigtigste forskelle, og i selve ordbogen deles sol og vind lige ved hjælp af et net af henvisninger.

Til slut vil det være nærliggende at se på nogle artikler i ordbogen i sammenligning med Bork fra 1999. Når samme forlag udsender to så omfattende ordbogsværker, er det nærliggende at tænke, at de kommer til at konkurrere med sig selv, med mindre forskellene er indlysende. Selv om Bork er vokset betydeligt, er der som nævnt tidligere stadig stor forskel på omfanget. TYDA har næsten dobbelt så mange ord og næsten 3 gange så mange faste udtryk og vendinger. Vejledningen i Bork er kortere og mindre overskuelig rent typografisk. Der er i overensstemmelse med tidligere tiders praksis ingen korpusangivelse.

Ved første blik falder det straks i øjnene, at der i TYDA er langt flere afledte og sammensatte ord end i Bork.

Stikprøver i germanske præfikser viser flg.: **auf-** 75 spalter i TYDA, 32 i Bork; **zusammen-** TYDA 13, Bork 5,5.

Det er nærliggende også at se på komposita med politisk-økonomiske termer, som jo formerer sig kraftigt. Det viser flg.: **Amts-** TYDA 4 spalter, Bork 1,5; **Gesellschaft-** TYDA 2,5, Bork 1; **Gewinn-** TYDA 3, Bork 1; **Kommunikation-** TYDA 1 spalte, Bork kun 2 lemmata; **Konjunktur-** TYDA 15, Bork 7; **Sozial-** TYDA 4,5, Bork 1; **Wirtschaft-** TYDA 7, Bork 2,5, altså i snit mellem 2 og 3 gange så mange opslagsord i TYDA.

Inden for fremmedordene ses flere anglicismer og orddannelser med disse i TYDA, eks. **Management/manage-** TYDA 7 lemmata, Bork 2; **code-** TYDA 9 lemmata, Bork 1; **down-** TYDA down som adj. i almindeligt sprog samt fagtermene, **downlade** og **Down-light**: (elektr.); Bork ingen eks.; **computer-** TYDA 2 spalter, Bork 3 lemmata: **Computer**, **computergesteuert**, **computergestützt**.

Her skal man heller ikke undervurdere tidsfaktoren. Der er sket meget mellem 1999 og 2005. I det grundliggende “gamle” ordforråd er forskellene mindre iøjnefaldende. Her er dog f.eks. ved præpositioner i Bork en opdeling efter kasus-rektion, som ved de

præpositioner, der har flere muligheder, fører til gentagelser m.h.t. betydningsangivelsen / oversættelsen. Forskellen mellem akk.= bevægelse over for dat. = tilstand ligger jo ikke i selve præpositionens semantik. Hvor det er relevant, illustreres forskellen i TYDA ved hjælp af enkle eksempler med forskellige verber som: *er stellt sich ans Fenster, er steht am Fenster*. På det punkt er den nye tro over for sit program som receptionsordbog. Kasusrektion som kontrastivt problem må for brugeren skønnes at være mindre relevant end angivelsen af den korrekte oversættelse.

Rene trykfejl kan næppe helt undgås i et så omfattende værk:

- **andersartig** (s. 93) oversættes med ækvivalenterne: anderledes, forskellighed.
- Under **Auge** II. (s. 172) findes et verbum for meget i eksemplet: *endlich gingen ihm die Augen auf für das was geschah wurde*
- **Spechtmeise** (s. 1632) har ingen oversættelse, kun i foden står *die Spechtmeisen*: spætmejserne. Nok kaldes den hyppigere *Kleiber*, men *Spechtmeise* findes i flere af Dudens ordbøger, f.eks. *Universalwörterbuch*.

En elektronisk udgave, som efter sigende påtænkes, vil lette søgningen i artiklerne og formindske nogle af de omtalte problemer med placeringen af de faste forbindelser.

Et stort og flot værk, der skulle kunne tjene en stor brugerkreds med forskelligartede interesser. Der er i vidt omfang taget hensyn til lokale varianter og stilniveauer. Fagsprogene er vel repræsenteret, ikke mindst i kraft af, at så mange komposita er med. Man kan måske tvivle på, om en bruger inden for et specielt fagområde vil slå internationale (oftest nylatinske eller engelske) fagtermer op, men til gengæld kan den, der vil vide, om den pågældende term er gængs i tysk, jo i smug bruge ordbogen som produktionsordbog. Man kan kun ønske både forfatterne og potentielle brugere et stort tillykke med værket.

Ordbog over det Danske Sprog. Supplement. Bind 5

Maabe-Øvrigheds-. (2005). Det Danske Sprog- og Litteraturselskab / Gyldendal. 1803 spalter. 550,- kr. Redaktører: Henrik Andersson, Else Bojsen og Vibeke Winge.

Af Torben Arboe

Med udgivelsen af 5. bind af supplementet til ODS, der dækker bogstaverne M-Ø, dvs. ca. halvdelen af alfabetet, er et stort ordbogsværk tilendebragt. 1. halvbind af ODS udkom i 1918, og frem til 1956 kom de i alt 28 bind af ordbogen: 27 tekstbind og 1 kildefortegnelsesbind. Efter disse 38 aktive år med udgivelse af et bind i gennemsnit hver 17. måned fulgte en pause på 36 år, før 1. bind af supplementet kunne udkomme i 1992. I de følgende 13 år er de næste 4 bind udkommet, så man i 2005, dvs. 87 år efter udgivelsens begyndelse og 49 år efter den foreløbige afslutning, har fået den endelige afslutning på landets største ordbogsværk i trykt form¹. Men den trykte udgave af ODS og -S skal efterfølges af internetudgave; her er ODS allerede digitaliseret og gjort tilgængelig på nettet, og supplementet vil følge efter så snart som muligt.

Tidligere anmeldelser

Supplementets 1. bind (A-Bh) blev anmeldt af Allan Karker i *Danske Studier*. 1994 s. 145-152 og af Jens Erik Mogensen i *Hermes*. 12 (1994) s. 217-225. Bind 2 (Bi-Dozer) blev anmeldt af undertegnede i LEDA Nyhedsbrev. 20 (1996) s. 4-9, og Mette Kunøe

¹ Udgivelsesplanen blev kun forsinket 2 år, idet man i bd. 1 stipulerede hele værket færdigt i 2003.

anmeldte kort bind 4 (G-Løvtelt) i LEDA Nyhedsbrev. 33 (2002) s. 5-6. Bind 3 (Draabe-Føvs) har så vidt vides ikke været anmeldt.

Generelt

Indledningsvis kan man konstatere, at 5. bind udgør supplement til ca. 14 1/2 bind af ODS, idet bogstav M begynder med spalte 649 i ODS bd. 13 (udg. 1932, i alt 1432 sp.) og Ø afslutter bd. 27. Til sammenligning dækkede Supplementets bd. 1 ca. 1 1/2 bind af ODS (1918-20), bd. 2 lidt mindre end 1 1/4 bind af ODS (1920-21), bd. 3 dækkede næsten 3 bind af ODS (1921-24), og bd. 4 ca. 7 bind af ODS (1924-32). Redaktørerne bemærker da også i forordet, at der har været et større grundmateriale for bd. 5 end for hvert af de øvrige bind: det ville have "sprængt alle rammer" at gengive det på lige så udtømmende vis, som det er sket for bd. 1-4's vedkommende (s. I). Med andre ord: en strammere redaktion har været nødvendig for ikke at skulle have et bd. 6 også. Man har klaret sig med en 20 %'s udvidelse af spalte-antallet fra bd. 4: fra 1491 til her 1803 spalter (for bd. 1-3 lå tallet på ca. 1300, 1400 og 1550). Det har man opnået ved at udelade mange "umiddelbart gennemskuelige orddannelser fra ODS' nutid (1900-1950)" til fordel for ord, der krævede nærmere oplysninger vedr. betydning, etymologi og/eller stillag. Dette må også være det rimeligste skøn, man kan anlægge i denne situation – og det samme, som ODS-redaktionen i sin tid måtte vælge for de sidste bind, "efterhånden som ambitionsniveauet steg og materialet svulmede" (s. II). Konsekvensen var dengang en mængde *skammekrogsord*, som de vist internt kaldtes (s. II): underordnede sammensætninger, som kun lige nævntes i rækker som eksempler på produktivitet, skønt nogle af dem egentlig fortjente nærmere behandling. Det er der så heller ikke blevet megen plads til i ODS-S bind 5. Redaktørerne nævner som eks. sammensætningsrækkerne under *smaa-* i ODS; slår man efter, ses snesevis af sammensætninger af typerne *Smaabaad(e)*, *-glæde(r)*, *-tyran(ner)* og *Smaadrilleri*, desuden verber som *smaablunde*, *-lyne*, *-trave* – foruden de ca. 36 spalter med artikler, fra *Smaa-adel* over fx *Smaakøbing* til *smaaøjet*. Her tilføjer ODS-S 2-3 spalter med nye artikler, fx *Smaabold*, *-købmand*, *Smaaøre* (vedr. penge). Man har altså fulgt op på ODS-afsnittet, men kun udvidet det i behersket grad.

Nye sammensætninger og 'nye' fremmedord

Når man ser ned over siderne i bd. 5 eller et andet ODS-S-bind, bliver man slået dels af det store antal nye sammensætninger med (grund)ord, der allerede findes i ODS, dels af det voldsomme antal 'nye' fremmedord. På disse to punkter er der virkelig tale om forskellige redaktionsprincipper: ODS kan kaldes temmelig ekskluderende, ODS-S er meget inkluderende, selv om redaktionen gerne ville have haft endnu flere sammensætninger med (jf. forordet til bd. 5, s. I). Fx ses over 50 nye sammensætninger med *Radio-*, herunder *-grammofon* og *-raad*, der (skønt afhjemlet i 1929 hhv. 1925) ikke blev medtaget i ODS bd. 17 (1937). Til de ca. 70 sammensætninger med *Telefon-* følger ODS-S ca. 15 samt den "spøgende dannelse" *Telefonitis*.

Radar og sammensætninger hermed kunne ikke komme med i ODS, da ordet først blev dannet under 2. verdenskrig. Blandt fremmedord kan videre nævnes *Sediment*, der ikke blev optaget i ODS bd. 18 (1939), men som nu i ODS-S 2005 kan anføres med eksempler fra 1737 ('kemisk bundfald') og 1898 ('geologisk aflejring').

Historisk ordbog (1700-1900)

ODS-S giver mange eksempler på store og små tilbagedateringer af ord i ODS. Fx oplyses til *Stjerne-strøet*: + ældre: Ruge. (se u. *II. blaa*). Her er i ODS som kilde anført *Grundtv.SS.*, der dateres til 1868-81. Med henvisningen til *Ruge*. rykkes første afhjemling over 100 år tilbage, nemlig til 1754, udgivelsesåret for *Ruge.FT.*, hvorfra man finder et citat under *II. blaa*. Altså et eksempel på, at supplementet giver en forbedret udnyttelse af allerede givne oplysninger i ODS. Ved *Resonans* er tilbagedateringen mindre, men til gengæld af en meget ældre første forekomst: fra 1721 i ODS til 1697 i ODS-S. Fra samme tid anføres også nye fremmedord, fx *retorkvere* = 'gendrive en modstanders udsagn med hans egne grunde', fra 1695 og med henvisning til Holberg-ordbogen. Af mere nutidige nye ord har ODS-S fx *relevant*, der citeres fra 1946, men er afhjemlet tilbage i Badens fremmedordbog 1820. Denne er også ældste kilde for fx *Stigma*, mens det afledte verbum *stigmatisere* først er dokumenteret fra ca. 1940.

Samtidsordbog (1900-1955)

Med supplementet søges også dækket ordforrådet i ODS's nutid ca. 1900-1950 – altså for en meget væsentlig dels vedkommende den periode på 31 år, da verden gik amok (jf. Erling Bjøls bog med denne titel, 2005: fra 1. verdenskrigs begyndelse 1914 til 2. verdenskrig afslutning 1945).² Mange af ordene fra de to krige og mellemkrigstiden nåede at komme med i de pgl. ODS-bind. Fra 1. verdenskrig ord som fx *Gullaschbaron* om person, der tjente sig rig på *Gullasch* 2 til frontsoldaterne under 1. verdenskrig (begge ord bd. 7, 1925), derimod ikke *Gullaschkanon* (om feltkøkken fra samme tid, ordet ligesom de foregående indlånt fra tysk); dette ord blev først registreret via Tom Kristensens oversættelse 1929 af Remarque's *Intet Nyt fra Vestfronten* og måtte derfor vente på optagelse til supplementets bd. 4 (2001). Fra 2. verdenskrig kunne andre ord fra tysk, fx *Flak* (forkortelse for 'Flugabwehrkanone') i *Flakskyts* mv., ikke nå at komme med, men findes i ODS-S bd. 3; *Stuka* ('Sturzkampfflieger') og det omtrent tilsvarende engelske *Spitfire* kunne være nået med i bd. 22 (1944) hhv. 21 (1943), men indgår først her i ODS-S bd. 5. Derimod er *Værnemagt* og det afledte/nydannede *Værnemager* m.fl. med i ODS bd. 27 (1954), mens *Clearing*, *-konto* og det barskere *Clearingmord* først kan komme med i ODS-S bd. 2. *Sabotage* er som gammelt fremmedord med i ODS (bd. 18, 1939), mens orddannelserne hertil *Hipotage* og *Schalburgtage* fra besættelsestiden først kan komme med i ODS-S bd. 4-5. *Nationalsocialisme* og *Nazisme*, *Nazist* er medtaget i ODS bd. 14 (1933) og kan eksemplificeres yderligere i ODS-S bd. 5, hvor desuden substantivet *Nazi* er kommet til. *De brølende tyvere* er ikke med under *IV. tyve* 4.2 i ODS bd. 24 (1948), men optages i under *I. brøle* 2.2 i ODS-S bd. 2 med første afhjemling 1959; *Børskrak* er også først med her (citat 1929), mens *hyperinflation* om den tyske valutas udvikling i 1920'erne tilsyneladende ikke har været gængs betegnelse allerede dengang, i hvert fald er ordet ikke medtaget i ODS el. -S.

Brugervenlighed

I sin anmeldelse af supplementets 1. bind ankede Jens Erik Mogensen over, at sproget i vejledningen er (alt) for knudret: det er "nicht selten in einer mit der Ausdrucksweise der Merkblätter der dänischen Steuerbehörden vergleichbaren Sprache ausgedrückt" (s. 221), altså ofte formuleret i stil med skrivelser fra skattemyndighederne. Den association havde jeg nu ikke fået, da jeg læste forordet; tværtimod syntes jeg, at praksis i ODS-S blev klart, stedvis måske lidt omstændeligt, defineret i afsnittet om artiklernes

² ODS-redaktionen omtaler selv denne periode således: "Vi er lykkelige over det held, der har været med os; det er lykkedes os at føre værket gennem to verdenskrige – tider, der var så mørke, at vi næsten maatte opgive troen på dets fuldførelse" (efterordet bd. 28 s. 108).

opbygning, s. XXXIII-XLVII. Men det er rigtigt, at det vedr. brug af plustegnet (som markør for nyt stofs indplaceringssted i ODS) ville have været mere brugervenligt at samle omtalen ét sted frem for at begynde den s. XXXIV og så først give hele beskrivelsen samt eksempler s. XLV. Det er naturligvis også rigtigt, at fordi det har krævet lang tid og meget besvær at udarbejde en ordbog, behøver den ikke være tidkrævende og vanskelig at bruge (s. 223) – brugervenlighed, eller i hvert fald -imødekommenhed, skal medtænkes af enhver ordbogsredaktion. Mogensens ønske (s. 224) om en kort brugervejledning fx på omslagssiderne i de følgende supplementsbind kunne (og kan) jeg tilslutte mig; men det har redaktionen eller udgiverne desværre valgt ikke at følge.³ Men ud over disse mindre indvendinger har vejledningen i bd. 1 egentlig virket tilfredsstillende klart også for brug af de følgende bind.

Kilder og notation af dem

I forordet til ODS-S nævnes (bd. 1, s. XLVII), at man i ODS har 5-6.000 forkortede kildebetegnelser (samlet i bd. 28), dertil kommer i supplementet ca. 400, anført s. LI-LXI. Men det er kun ca. 1/3 af samtlige citerede, idet der desuden er anvendt ca. 11.000 “uforkortede (eller kun let afkortede) kildebetegnelser” i ODS og ca. 1500 nye tilsvarende i ODS-S. I alt når man dermed op på det imponerende tal af **ca. 19.000 kilder**. I de fleste tilfælde giver kildeforkortelsen i kilder uden for kildefortegnelsen en passende viden om eller indtryk af kilden; men nogle kilder af mellemkategorien “let afkortede” giver for lidt direkte information. Hvis man skal finde frem til kilden, kan man naturligvis gå til de “biblioteksmæssige hjælpemidler” (s. XLVII, men først specificeret s. LI): Bibliotheca Danica, Dansk Bogfortegnelse og Dansk Tidsskriftfortegnelse. Det anføres, at de afkortede kildebetegnelser indeholder tilstrækkelige oplysninger til, at kilden kan findes via disse værker. Men det vil mange brugere nok ikke have tid til eller mulighed for: Adskillige af kilderne i denne gruppe burde være anført som forkortelser. Fx nævnes under *Transplantation* i bd. 5 vedr. den oprindelige betydning, omplantning af planter, kilden *Primon.Lexicon (1807)* – her savner man virkelig en antydning af, hvilken slags leksikon der er tale om, eller hvem/hvad forfatteren er, uden at man skal konsultere Bibliotheca Danica.⁴ Tilsvarende ved fx to af sammensætningerne med *Diesel*- i bd. 2: her anføres kilden *Riget*. med datoer fra juni 1913, der kunne tyde på, at det drejer sig om et dagblad; det ville være rart direkte at få at vide, om denne formodning er rigtig.

Men det er fint, at **årstallet** angives, fx også i *Sterm.Textil.(1937)* under *Shantung* i bd. 5, så man i det mindste har dateringen sikker, når man ikke umiddelbart kan identificere kilden: *Sterm.* kan jo være både det rigtige navn og et “let afkortet” navn. I ODS-S har man bevidst tilstræbt årstalsangivelse i så vid udstrækning som muligt ud fra den holdning, der udtrykkes i forordet: “Det er en ulykkelig mangel ved ODS at hvert citat ikke har et synligt årstal” (s. XLV). I praksis betyder det bl.a., at de uforkortede eller let forkortede kildeangivelser altid markeres med årstal, i bd. 5 fx: *Kronstrøm.Den mørke by.(1911)*, *Sven Holm.Hjemmet i hverdag og fest.(1953)* og *TomKrist.Overs.af Farrell: Unge Longian.(1942)* i artiklerne *nikotin-brun*, *-finger* og *nile* (= negle, vb.). Det bedste og mest systematiske vil dog være, om man udarbejder og publicerer en samlet liste over alle kilder (inkl. årstalsangivelse) til ODS og ODS-S; det må kunne gøres, når de

³ Det gøres til gengæld i opfølgeren til ODS + ODS-S, nemlig *Den Danske Ordbog* 1-6 (2003-05), hvor hvert bind på omslagssiderne har en “Brugernøgle” mv.

⁴ Hvis man ikke kender det pgl. værk, fx fra Lindegaard Hjorths artikel om dansk leksikografi i *Wörterbücher* (etc.) (1991), men søger det i Bibliotheca Danica via nettet / Det kgl. Bibliotek, giver ‘primon lexicon’ ikke noget hit. Men man kan dog finde det via Google; her finder man p.t. et antikvariat, der har titlen på salgslisten som fremmedordbog: “Lexicon over alle de fremmede Ord og Udtryk, der jevnlig forekomme i det Danske Sprog, i enhver Green af Videnskaberne og Kunsterne”.

to værker skal integreres elektronisk.

En særlig kilde bør nævnes: **ODS-redaktionen!** Enkelte gange ses nemlig kilden *Redaktionelt* (+ årstal), fx i ODS-S bd. 5: +*Spante-luftskib* med kilden *Redaktionelt* 1953 (se *Zeppelin* sp. 1132,26). Måske er sammensætningen Spanteluftskib kun påtruffet i ODS-definitionen af *Zeppelin*.

Retskrivning mv.

Man får nemt en ganske nostalgisk følelse, når man slår op i en nyudgiven ordbog, der følger den for over 50 år siden opgivne retskrivning bl.a. med *aa* for *å* og med substantiver skrevet med stort begyndelsesbogstav, fx i første ord i bogstav V: *Vaabenbesiddelse*. De fleste nutidige brugere synes nok også, at en ordbog bør gå fra A-Å og ikke fra Å/Aa-Ø som ODS og -S. En anden ortografisk konvention fra ODS er brugen af *æ* i stedet for *e* i fx *Hjælm* og *Jærn*; det fører til, at i ODS-S må *jerntæppe* søges under *Jærn*-, selv om ordet sjældent (eller aldrig?) har været skrevet med *æ* i førsteleddet (*Jærn* blev erstattet af *jern* med Retskrivningsordbogen 1955). Af andre forældede opslagsformer kan nævnes fx *Bulevard* og *Bumerang*, jf. min anmeldelse af bd. 2. Det virker også temmelig forældet at indplacere ord med begyndelsesbogstav W i afsnittet under bogstav V, altså fx at nævne *Watt* før *Vattampon*. Store dele af befolkningen er vant til at konsultere fx engelske og tyske ordbøger, hvor man i hvert fald ikke kan blande V- og W-sammen i ét afsnit, en praksis, der i dansk blev ophævet med Retskrivningsordbogen 1986.

Det er altså nødvendigt med omfattende henvisningsregistre, når man vil give brugere, der anvender den nugældende retskrivning, let adgang til ODS og -S via internet. Men det er der heldigvis allerede taget hensyn til i netudgaven af ODS.

Sammensætninger

I de første bind af ODS-S tilføjede man stedvis mange artikler til udvalget i ODS, fx under *Ferie*- i bd. 3 ca. 25 stk., hver med citat, fx: *-aar*, *-afløser*, *-godtgørelse*, *-lov*, *-lukket*, *-mærke*, *-penge*, *-ret*, *-tablet*, *-vært*. I ODS havde man kun anført 3: *-barn*, *-dreng*, *-koloni*, men dog anført en liste over hyppige sammensætninger som: *-besøg*, *-gæst*, *-humør*, *-læsning*, *-ophold*, *-stemning*, *-udflugt*. Af de udeladte i ODS blev 4 fundet værdige til medtagelse i ODS-S, nemlig *-fest*, *-humør*, *-kursus* og *-udflugt*. Tilsvarende er under *Hav*- i bd. 4 tilføjet 28 sammensætninger, fra *-baad*, *-biologisk* over *-fisker*, *-jagt* til *-svag*, *-torsk*. Men her havde man i ODS i forvejen anført ikke mindre end ca. 120, fx: *-aal*, *-aborre*, *-arm*, *-baaren*, *-bakke*, ... *-ørn*, *-ørred*. Et mindre antal blev nævnt som udeladt som egentlige sammensætninger; heraf medtager ODS-S efter fornyet overvejelse 6, nemlig *-dige*, *-fiskeri*, *-overflade*, *-plante*, *-sand* og *-sten*. I bd. 5 findes adskilligt færre nye sammensætninger til de enkelte ord, idet relativt langt flere allerede er nævnt i de pågældende ODS-bind; jf. omtalen ovenfor af sammensætningerne under *Smaa*- i ODS hhv. -S. Overvejelser om medtagelse og udeladelse af konkrete sammensætninger er ofte vanskelige; men med tilføjelserne i ODS-S ser den samlede repræsentation af sammensætninger i det to værker meget rimelig ud.

Etymologi / ords oprindelse – encyklopædiske oplysninger

Redaktionen er i flere tilfælde meget omhyggelig med sandsynliggørelse af tidspunktet for et indlånt ords opståen. Fx i forbindelse med de ovennævnte *brølede tyvere*, hvor man under *I. brøle* 2.2 oplyser: “efter eng. (amer.), jf. filmtitel 1939 *The Roaring Twenties*, da. *De, der kom tilbage*”. Her får læseren den encyklopædiske oplysning, at det danske udtryk altså ikke stammer fra den danske oversættelse af filmtitlen, men må være dannet senere. Fra bd. 5 kan nævnes *Stjerne*- ... + *-stund*: sammensætningen er dan-

net efter tysk *Sternstunde*, oplyses det,⁵ og man citerer den oversatte bogtitel ‘Stefan Zweig. Stjernestunder’ fra 1950 med tilføjelsen: “orig.: Sternstunden der Menschheit, 1927”. Om vi dermed er tilbage ved ordets første forekomst, må man forfølge videre i tyske etymologiske ordbøger; *Duden Universalwörterbuch* nævner blot sammensætningen som en blandt en række andre. Ligeledes i bd. 5 finder man fx *Sherlock Holmes* som substantiv encyklopædisk belyst i en parentes: “(efter den legendariske hovedperson i en række romaner af den engelske forfatter A. Conan Doyle)” foran betydningsangivelsen: ‘skarpsindig, udspekuleret (privat)detektiv’; desuden anføres som første kilde: ‘A.Mølgaard. En dansk Sherlock Holmes. *bogtitel.1905.*’. Som bruger føler man sig virkelig veloplyst med sådanne udførlige angivelser.

Samspil med Nye ord i dansk 1955-75 / Nye ord 1955-98

Tidsgrænsen for det ordforråd, ODS-S dækker, er 1955: det år, Sprognævnet blev oprettet og påbegyndte ordregistrering (jf. bd. 1 s. XXf.); tilvæksten i ordforrådet derefter vises i de to nævnte udgaver af *Nye ord* (etc.) (1982, 1999) ved Pia Jarvad. I ODS-S anføres en *Nye ord*-udgave adskillige gange som kilde til en betydning, i bd. 5 fx *Manual 3* vedr. den redaktionelle kommentar: ‘ældre spr[og] og genoptaget i 1960’erne’.⁶ Desuden fx ved *zoom*, hvor i øvrigt en særlig konsekvens af medtagelses-/udeladelsespolitikken i ODS-S kan iagttages. Den nævnte betydning 2 er nemlig først afhjemlet fra 1962 (jf. *Nye ord* ... 1955-75); den ligger således efter ODS-S’ periode og skulle egentlig ikke medtages. Men *zoome* blev i 1930’erne anvendt inden for flyvning i betydningen ‘stige stejlt’ (jf. betydning 1); der skal altså indgå en artikel *zoome* i ODS-S, og så kan man ‘smugle’ den nu eneste kendte betydning med ind. – Et lignende, men lidt mere pudsigt (eller smart?) eksempel ses under *Maalsprog*, der medtages pga. betydning 1) = folkemål, dialekt (kilde 1925). Men artiklen tager også en helt ny betydning med, nemlig: 2) (< eng. *target language*) = ‘det sprog, der skal oversættes til’ – skønt kildeteksten først er fra 1972, viser det sig ved opslag i *Nye ord 1955-98*! Her ville man for en streng etymologisk betragtning ikke kunne indplacere sidstnævnte som betydning 2 under *Maalsprog*, men måtte oprette to artikler *I.-II. Maalsprog*, da *Maal* her repræsenterer to absolut forskellige ord, og i konsekvens af det sene første belæg på en evt. artikel *II. Maalsprog* måtte denne artikel alligevel opgives i ODS-S-regi. – Endelig kan det undre, at *Sputnik* er medtaget i bd. 5, med *Nye ord 1955-98* som kilde: også her ligger første afhjemling efter ODS-S-perioden, nemlig i 1957, og vist meget få i den vestlige kulturkreds havde kendskab til ordet, før den første russiske satellit blev opsendt i 1957; i hvert fald er dette år også nævnt for første afhjemling i *New Shorter Oxford English Dictionary*. Eneste grund til medtagelse er vist, at man under *Satellit 3* ønsker at nævne ordet i synonymparentesen: (jf. *Drabant 2 S* og *Sputnik S*),⁷ ellers burde ordet være forbeholdt *Nye ord*.

Men bortset fra disse små forsøg på tilsyneladende at få nyt stof efter ODS-perioden med fungerer ODS-S’ samspil med *Nye ord*-udgaverne fint.

Trykfejl og rettelser

Under min ret omfattende læsning i bd. 5 har jeg kun noteret to trykfejl, begge vedr. deling ved linjeskift, nemlig: *Batterid-reven* (sp. 1520, l. 8f.), *Slagte-rbogen* (sp. 1538, l. 49f.). Det tyder på en meget grundig korrekturlæsning, og at ODS-S-redaktionen

⁵ Eller rettere: ODS-S skriver *sternstunde*, idet man følger konventionen fra ODS om redaktionelt at notere også tyske substantiver med lille begyndelsesbogstav – et skridt, tysk retskrivning endnu ikke har taget, heller ikke med reformen sidst i 1990’erne.

⁶ Her henviser omvendt *Nye ord 1955-98* til ODS-S mht. ældre betydninger af ordet.

⁷ ‘S’ betegner her som overalt i ODS-S, at den pgl. artikel findes i supplementet (og ikke i ODS).

virkelig har haft luppen fremme også i gennemgangen af ODS, ses fx under *Stjærtsukker*, hvor det angives, at der i et ODS-citat skal rettes fra 'rom' til 'som'. Men indrømmet, i den pgl. sammenhæng kunne læseren måske tro, at 'rom' var rigtigt.

Gennemarbejdet koncept og helstøbt udførelse

Karker nævner i sin anmeldelse af bd. 1 en ubehagelighed for ordbogsredaktører, nemlig "den anonymitet som følger af den i publikum udbredte tankeløshed; en ordbog formodes på en eller anden måde at blive til af sig selv" (s. 151). Dette ser Karker som en del af sandheden bag 'et gammelt ord', der citeres fra efterskriftet til ODS: "Hvem guderne vil ondt, gør de til leksikograf" (bd. 28, s. 108)⁸; det benyttes til at fremhæve Anne Duekilde, der trods projektets langvarige underbemanding havde holdt fast som redaktør på supplementet fra starten, som garant for et gedigent resultat. Hun var således eneste redaktør på bd. 1, men fik til bd. 2-3 assistance af Svend Eegholm-Pedersen; ved bd. 4 deltog også tre nye redaktører, nemlig de 3, der nu har fuldført værket med bd. 5: Henrik Andersson, Else Bojsen og Vibeke Winge. Desuden havde flere redaktører deltaget i forredaktionen i kortere eller længere tid (jf. forordet i bd. 1, s. XXI), så man fra i hvert fald 1970'erne efterhånden fik fastlagt og gennemdiskuteret den redaktionspraksis, der skulle følges. I 1987 kunne Anne Duekilde og Bente Holmberg i samarbejde med den såkaldte DANLEX-gruppe præsentere et *Prøvehæfte* af ODS-S, og derefter kunne redaktion med direkte henblik på en trykt udgave tage fart. Resultatet er som ventet blevet en konsekvent og helstøbt afslutning på ODS: Skævheden i behandlingen af ordstoffet fra de første til de sidste ODS-bind er rettet op, et stort antal sammensætninger har fået egentlige artikler, og fremmedordsstoffet har fået sin rimelige og omfangsrige placering, når man betragter de 33 bind under et. Man føler sig som bruger virkelig velinformeret, når man læser de omhyggelige og præcise betydningsangivelser mv.; de giver lyst til at fordybe sig i andre artikler i værket – og det er vel en af de bedste former for ros, en ordbog kan få.

Antal artikler

Bind 5 indeholder ifølge pressemeddelelse 17.025 opslagsformer. Det tilsvarende tal for bd. 1 er 10.356 (jf. s. XXV), hvoraf lidt over halvdelen er nye i forhold til ODS. For de mellemliggende bind er tallene ikke umiddelbart tilgængelige; men Henrik Andersson oplyser, at de 5 bind ODS-S i alt har 66.163 indgange, heraf 39.611, altså ca. 60 %, nye i forhold til ODS. Antallet af nye artikler må sammenholdes med de 180.000, der på hjemmesiden opgives som artikelantallet i ODS, eller nok rettere: ca. 250.000, når man tæller de såkaldte 'underordnede sammensætninger' med (jf. Andersson s. 1). Dette tal stemmer med de tal, Karker nævner: mindst ca. 240.000 (s. 147 i anmeldelsen). De nævnte knap 40.000 nye artikler i ODS-S tilføjer altså formentlig ca. 1/6 til ordstoffet i ODS.

ODS på nettet

I de omtalte anmeldelser af bd. 1 udtrykkes ønsket om en samlet udgave af ODS og -S: værket har fortjent det lige som nyudgaverne af *Deutsches Wörterbuch* hhv. *Oxford English Dictionary* (Mogensen s. 220, 224), men "så langt rækker resurserne nok ikke her til lands" (Karker s. 152).⁹ Men takket være den overraskende hurtige digitalisering

⁸ Jeg har set denne sentens i en anden version, nemlig med 'lærer' i stedet for 'leksikograf', men har ikke fundet den afhjemlet hverken blandt bevingede eller ubevingede ord hos Vogel-Jørgensen eller i ODS under *Gud* hhv. ODS-S under *Leksikograf*.

⁹ Omvendt har Anne Duekilde (1995) udtrykt stor skepsis over for en samlet udgave af ODS og -S (s. 86ff.).

af ODS synes dette ønskemål heldigvis ikke længere uopnåeligt: også ODS-S bliver lagt ud på nettet, måske i 2007 (jf. Andersson s. 6); derefter kan integreringen af de to værker påbegyndes.

Litteratur (ud over de nævnte anmeldelser):

Andersson, Henrik (2006): "Om supplementet til Ordbog over det danske Sprog" i *Nyt fra Sprognævnet*. 2006/1, s. 1-6.

Duekilde, Anne (1995): "Hovedværk og supplement" i *Nordiske studier i leksikografi*. 3, s. 83-90.

Når arvesølvet går online – modtagelsen af "ODS på nettet"

Af Nicolai Sørensen

Hjemmesiden "ODS på nettet" gik i luften den 15. november 2005. Forud var gået knap halvandet år med manuel afskrift af den historiske ordbogs 28 bind og dernæst en første konvertering til et struktureret format. Jeg vil her ikke beskrive digitaliseringsprocessen nærmere – interesserede kan læse mere om den på http://ordnet.dk/ods/digitalisering_html.

Derimod vil jeg beskrive modtagelsen af hjemmesiden blandt vores brugere, for hvad sker der når en skattet ordbog pludselig udgives på et helt nyt medium?

To kritikpunkter

Vi forudså især to mulige kritikpunkter.

For det første kunne vante brugere af ordbogen mene at det var en helligbrøde overhovedet at gå væk fra papirversionen. En netversion af en ordbog vil aldrig ligne den trykte udgave, og vi havde endda valgt af hensyn til læsevenligheden fx at tilføje førsteled til sammensætninger hvor disse i bogversionen skal "inddigtes" af læseren ud fra de tidligere artikler. Vi havde altså lavet indgreb, omend små, i ordbogens ordlyd.

For det andet ønskede vi at åbne hjemmesiden så hurtigt som det var praktisk muligt, også selvom det måtte betyde at vi udelukkende stillede meget begrænsede søgemuligheder til rådighed for brugerne, og selvom vi vidste at der stadig ville være både strukturelle og korrekturmæssige fejl tilbage fra digitaliseringsprocessen. Men der findes ingen online-ordbøger for dansk for perioden 1700-1950 af ODS' omfang, og vi mente derfor at selv mangelfulde opslagsmuligheder var bedre end slet ingen.

Vi gjorde udtrykkeligt opmærksom på vores planer om at forbedre søgemulighederne hen ad vejen, men det var langt fra sikkert at besøgende på "ODS på nettet" ville lade sig nøje med simple søgninger indtil videre – især med tanke på andre online-ordbøgers meget mere avancerede muligheder.

Det var vigtigt for os at kende de umiddelbare reaktioner på disse og andre spørgsmål, og vi oprettede derfor en mail-brevkasse på hjemmesiden.

Tilbagemeldingerne

Siden lanceringen af "ODS på nettet" har ODS-brevkassen modtaget cirka 150 mails. Disse kan siges at falde i følgende 5 kategorier:

- **Hurra-mails:** Tilkendegivelser af glæde ved at opdage at *Ordbog over det danske Sprog* nu findes på nettet. Desværre er denne gruppe mails koncentreret omkring åb-

ningen af “ODS på nettet”.

- **Teknik-mails:** Mails vedrørende tekniske problemer som brugerne har haft. Heldigvis er denne gruppe mails koncentreret omkring åbningen af “ODS på nettet”. De eneste tekniske problemer som bliver ved med at plage os og brugerne, er at hjemmesiden kun vises meget dårligt i stor skriftstørrelse. Dette er dog et problem der er fælles for de fleste sider på nettet.
- **Sproglige mails:** “Hvad betyder ...”. Den største gruppe vedrører mails hvor brugeren kommenterer eller stiller spørgsmål til selve ordbogsteksten: Enten påpeger man et ord vi har glemt at medtage i ordbogen – og som vi må skynde os at tilføje – eller man spørger om betydningen af et ord som ikke optræder i ordbogen.
- **Korrektur-mails:** Meget nyttige mails påpeger fejl i ordbogsartiklerne. Disse fejl kan skyldes fejl i konverteringen, afskrivningsfejl og, i sjældne tilfælde, korrekturfejl i *Ordbog over det danske Sprog* som ikke har været registreret før (i fx supplementsbindene til ODS). Vi forsøger løbende at opdatere vores ordbogsartikler på baggrund af disse tilbagemeldinger.
- **Forslag til forbedringer:** Som vi på forhånd havde forventet og frygtet, har vi da også fået en del bemærkninger til de uhyre simple søgefaciliteter. Men der har været tale om ønsker om og forslag til forbedringer, ikke udtryk for at den nuværende hjemmeside var ubrugelig.

Der er ingen mails der har udtrykt utilfredshed over vores (små) indgreb i artiklerne, og på nær et enkelt, mindeværdigt bidrag til postkassen har ingen udtrykt forargelse over idéen om en online-version af ordbogen. (Eftersom det er en mail-brevkasse, er det ikke nødvendigvis et repræsentativt udsnit af *Ordbog over det danske Sprogs* brugere, men det kan vi vælge at se bort fra ...)

Vi mener alligevel at de tilbagemeldinger vi har fået gennem ODS-brevkassen som helhed, har været opmuntrende og har vidnet om stor forståelse for at “ODS på nettet” er en igangværende, ikke-afsluttet proces.

Besøgende

Et andet mål for brugernes tilfredshed med hjemmesiden er naturligvis antallet af daglige brugere – “unikke besøgende” (eng. *visits*) – som man kan måle med netstatistikprogrammer.

Begrebet “unik besøgende” betyder at selvom hr. Jensen to gange klikker sig ind på hjemmesiden, og selvom han hver gang søger på 100 forskellige ord, så tæller han kun én gang i statistikken. Eller sådan er det i teorien.

I praksis er den type statistikker dog noget upålidelige mht. de eksakte tal, for hvad nu hvis hr. Jensen søger første gang fra sin computer på arbejdet og anden gang fra sin hjemme-pc? Så vil han tælle to gange som “unik” besøgende. Og hvad nu hvis hr. Jensens nabo bagefter låner den samme hjemme-pc til at slå op? Hvordan skulle vores statistik vide at der i dette tilfælde pludselig er tale om to forskellige “unikke” besøgende? Det er selvfølgelig umuligt, og ofte vælger et netstatistikprogram endda at tælle to opslag fra samme computer (samme IP-adresse) som to “unikke besøgende” hvis der er et vist tidsinterval imellem dem, fx 30 minutter.

Men hvad kan vi så bruge denne u-eksakte værdi for en hjemmesides succes til? På forhånd havde vi ikke nogen klar fornemmelse af hvor mange brugere hjemmesiden ville få: Af gode grunde ved vi ikke hvor mange opslag der om dagen foretages i papirversionen af *Ordbog over det danske Sprog*. Og der findes ingen tilgængelige historiske ordbøger for dansk af lignende omfang eller kvalitet på internettet, som vi kunne sammenligne os med.

Vi havde til gengæld en forventning om at vi ville lægge ud med et relativt lavt

antal brugere, og at dette antal så ville stige langsomt efterhånden som kendskabet til ordbogen blev spredt. Vi mente at brugerantallet ville fortsætte med at stige fordi *Ordbog over det danske Sprog* af praktiske grunde – især prisen og antallet af hyldemeter som den optager på en reol – har haft en mere begrænset udbredelse end den har potentiale til, men at vi i kraft af online-adgangen ville kunne nå et meget større publikum end papirudgaven.

Derfor kom brugerstatistikken for den første halvmåned bag på os. I illustration 1 vises det daglige antal besøgende (den lyse søjle) for november 2005. Vi havde et relativt højt antal besøgende på den første dag, den 15., med et besøgstal på 6.544 ifølge vores netstatistik.

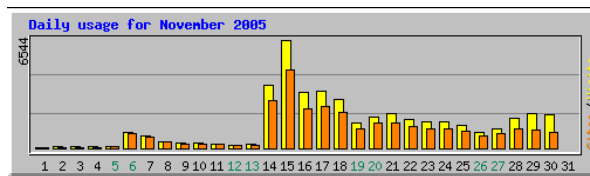

Illustration 1: Det daglige antal besøgende på "ODS på nettet" - november 2005

Bemærk at vi havde det næsthøjeste antal dagen *før* lanceringen og før åbningsdagen overhovedet var blevet offentliggjort, hvilket kun kan skyldes nysgerrige journalister der havde modtaget vores pressemeddelelse om åbningen. Pressemeddelelsen blev sendt ud ved frokosttid den 14.

Selvom besøgstallet ikke nødvendigvis svarer til nøjagtigt 6.544 personer, og selvom vi som nævnt ikke havde noget sammenligningsgrundlag, mente vi at antallet måtte være glædeligt højt. Det glædede os mindre at antallet af besøgende lod til at falde dag for dag efterhånden som nyhedens interesse åbenbart blev mindre. For var vi virkelig på vej mod nul?

Det var vi lykkeligvis ikke. Besøgstallet stabiliserede sig hurtigt på 1.300-1.400 unikke besøgende om dagen, som det ses i illustration 2 (januar 2006). Vi har et meget ensartet antal besøgende på hverdage med et maksimum i den måned på 1.399 besøgende. Vi har et noget lavere besøgstal i weekenderne (1., 7-8., 14-15., 21-22. og 28-29.) og om fredagene.

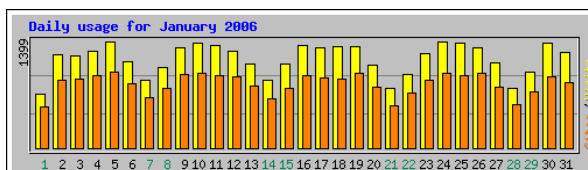

Illustration 2: Det daglige antal besøgende på "ODS på nettet" - januar 2006

Dette tyder dels på at en stor del af opslagene bliver foretaget i forbindelse med folks arbejde, dels på at vi har opnået at have en stabil brugerskare på trods af de begrænsede søgemuligheder.

Succes

Men kan vi være tilfredse med at være så stabile som illustration 2 viser, allerede efter 2-3 måneder? Hvorfor stiger vores besøgstal ikke med kendskabet til hjemmesiden? Svaret på det sidste er nok todelt. For det første havde vi på forhånd en stor pressedækning. Derfor kendte mange til projektet allerede fra starten, og kendskabet til hjemmesiden skulle derfor ikke udelukkende spredes med mund til mund-metoden.

For det andet gør vores tekstnære præsentation af ordbogsartiklerne og de begrænsede søgemuligheder at vi kun, eller overvejende, henvender os til brugere der allerede kender *Ordbog over det danske Sprog* og ved hvordan den bruges. Disse brugere er ifølge tilbagemeldingerne i ODS-brevkassen tilfredse med mulighederne, men vores ønske om at nå nye brugere er nok ikke opfyldt. Først når søgefaciliteterne bliver bedre, og især når vi bliver i stand til at bryde en ordbogsartikel op i mere overskuelige dele, vil vi for alvor henvende os til nye brugere.

“ODS på nettet” – nu

Den 6. marts – og dermed efter deadline på denne artikel – lancerede vi version 2 af “ODS på nettet”, hvor vi tilbyder mulighed for at søge med såkaldte “wildcards”, og hvor vi dermed endelig kan få opklaret urgamle spørgsmål om – for eksempel – hvor mange ord i *Ordbog over det danske Sprog* der ender på “-vorn”, og hvilke hatte der begynder med “h”.

The image shows two side-by-side screenshots of the 'Søg i ODS' (Search in ODS) web interface. Both screenshots have a search bar at the top with the text 'Søg i ODS' and a 'Søg' button. Below the search bar is a link 'Hjælp til søgning'. The left screenshot shows search results for the query '*vorn'. It displays 'Her vises 1 - 25 af 197' and a list of 25 items, all starting with 'abe-vorn, adj.'. The right screenshot shows search results for the query 'h*hat'. It displays 'Her vises 1 - 10 af 10' and a list of 10 items, all starting with 'Hage-hat, subst.'. Both interfaces have a tab 'Alfabetisk' and a tab 'Søgeresultat'. At the bottom of the right screenshot, there is a copyright notice: '© Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2005-6'.

De næste opgaver med “ODS på nettet” bliver at vise ordbogsartikler mere overskueligt og at tilbyde fuldtekstsøgning i ordbogen. Vi håber at disse tiltag vil sørge for at “ODS på nettet” kommer til at henvende sig til flere, nye brugere – uden at skræmme de erfarne læsere af *Ordbog over det danske Sprog* væk.

Nye ordbøger 2005

LEDA-Nyt kan ikke anmelde alle ordbøger, der udkommer i Danmark. I stedet bringer vi her en samlet oversigt over danske ordbøger fra 2005. I oversigten er medtaget nye ordbøger eller nye udgaver af ordbøger, hvad enten de er udgivet i bogform, på cd-rom eller online. I visse tilfælde skyldes den ny udgave, at ordbogen er udkommet på et nyt forlag, har fået et andet format o.l. Da er det markeret med (uændret) for at signalere, at indholdet ikke er blevet revideret.

Der er ganske givet huller i oversigten, så redaktionen tager meget gerne imod oplysninger om manglende ordbøger, så oversigten kan blive så dækkende som muligt.

Albansk-dansk dansk-albansk ordbog af Johnny Christensen, 1. udgave, Felix, 2005.

Dansk Etymologisk Ordbog af Niels Åge Nielsen, 5. udgave (uændret), i serien Gyldendals Røde Ordbøger, Gyldendal, 2005.

Dansk-Russisk Ordbog af Jørgen Harrit og Elena Krasnova, 1. udgave, i serien Gyldendals Røde Ordbøger, Gyldendal, 2005.

Dansk-Spansk Erhvervsordbog af Anne Lise Laursen, Virginia Hvid og Sven Tarp, 2. udgave (uændret), i serien Gyldendals Fagordbøger, Gyldendal, 2005.

Dansk-Spansk Spansk-Dansk Startordbog med grammatik af María Díaz-Varela og Ulla Winding, 1. udgave, i serien De Stribede Ordbøger, Gyldendal, 2005.

Dansk-Tysk Erhvervsordbog af Ole Lauridsen, Sven-Olaf Poulsen, Tove Gadegård og Sven Tarp, 2. udgave (uændret), i serien Gyldendals Fagordbøger, Gyldendal, 2005.

Dansk-Tysk Juridisk Ordbog af Wilhelm Gubba, 4. udgave (uændret), i serien Gyldendals Fagordbøger, Gyldendal, 2005.

Den Danske Ordbog, bind 4-6, af Ebba Hjorth, Kjeld Kristensen m.fl., udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1. udgave, Gyldendal, 2005.

Engelsk-dansk billedordbog oversat af Mogens Høirup, 1. udgave, Maaholm, 2005.

Engelsk-Dansk Juridisk Ordbog af Helle Pals Frandsen, 3. udgave (uændret), i serien Gyldendals Fagordbøger, Gyldendal, 2005.

Gonge billedordbog dansk-arabisk af Sedat Turhan, oversat af Lisbeth Frimoth, 1. udgave, Gonge, 2005.

Gonge mini billedordbog dansk-arabisk af Sedat Turhan, oversat af Lisbeth Frimoth, 1. udgave, Gonge, 2005.

Italiensk-Dansk Dansk-Italiensk Ordbog – small, med cd-rom, af Flemming Forsberg og Olivia Schmitt Jensen, 2. udgave (uændret), i serien De Stribede Ordbøger, Gyldendal, 2005.

Kemisk ordbog af Ture Damhus, Søren Møller og Alexander Senning, udgivet af Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg, 2. udgave, Nyt Teknisk Forlag, 2005.

Kommunikativ danskordbog af Samih Sadiék, 1. udgave, Sub-undervisning, Samih's Universale Undervisningsbranche, 2005.

Lexicon mediae latinitatis Danicae, Hæfte 6: Monacho-praeallego, af Franz Blatt m.fl., 1. udgave, Aarhus Universitetsforlag, 2005.

Lær engelsk med Sofie og Thomas af Anne Charlotte Storm, 1. udgave, Gyldendal, 2005.

Medicinsk-odontologisk ordbog – dansk-engelsk engelsk-dansk, cd-rom, af Morten Pilegaard og Helge Baden, 1. udgave, i serien Gyldendals Fagordbøger, Gyldendal, 2005.

Min første engelske ordbog oversat af Erling Møllehave, 1. udgave, Carlsen, 2005.

Min første engelske ordbog, 1. udgave, Aschehoug, 2005.

Ordbog dansk-punjabi-hindi-urdu af Prabjit Singh, Gurbrinder Singh m.fl., 1. udgave, Prabjit-Gurbrinder and Co., 2005.

Ordbog over det danske Sprog, Supplement, bind 5, af Henrik Andersson m.fl., udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1. udgave, Gyldendal, 2005.

Ordbog over det danske Sprog på nettet, <http://ordnet.dk/ods/>, udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2005.

Politikens Danskordbog for børn af Christian Becker-Christensen, 1. udgave (specialudgave), Politikens Forlag, 2005.

Politikens Dansk Pocketordbog af Christian Becker-Christensen, 2. udgave (uændret), Politikens Forlag, 2005.

Politikens Engelsk-Dansk/Dansk-Engelsk Ordbog for børn af Kirsten Nauja Andersen, 1. udgave (specialudgave), Politiken, 2005.

Politikens Engelsk Pocketordbog af Kirsten Nauja Andersen og Karin Jensen, 2. udgave (uændret), Politikens Forlag, 2005.

Politikens Engelsk Skoleordbog af Kirsten Nauja Andersen og Karin Jensen, 1. udgave, Politikens Forlag, 2005.

Politikens Nudansk Ordbog af Christian Becker-Christensen m.fl., 19. udgave, Politikens Forlag, 2005.

Politikens Nudansk Ordbog med etymologi, bind 1-2, af Christian Becker-Christensen m.fl., 3. udgave, Politikens Forlag, 2005.

Politikens Retskrivnings- og Betydningsordbog af Christian Becker-Christensen m.fl., 5. udgave, Politikens Forlag, 2005.

Politikens Tysk Pocketordbog af Erik Jensen, Svend Aage Outzen og Karin Bienz, 2. udgave (uændret), Politikens Forlag, 2005.

Retskrivningsordbogen af Dansk Sprognævn, 3. udgave, 4. oplag (med reviderede

kommaregler), Alinea, 2005.

Spansk-Dansk Dansk Spansk Ordbog – medium, med cd-rom, af María Díaz-Varela og Ulla Winding, 3. udgave (uændret), i serien De Stribede Ordbøger, Gyldendal 2005.

Svensk-Dansk Ordbog af Valfrid Palmgren Munch-Pedersen og Ellen Hartmann, 4. udgave (uændret), i serien Gyldendals Store Røde Ordbøger, Gyldendal, 2005.

Tysk-Dansk Ordbog af Henrik Bergstrøm-Nielsen, Peter Jürgensen, Preben Späth og Birgit Lohse, 1. udgave, i serien Gyldendals Store Røde Ordbøger, Gyldendal, 2005.

8. Nordiske Dialektologkonference

Århus 15.-18. august 2006

Emner for kongressens foredrag vil traditionen tro ikke blive begrænset, blot de vedrører nordisk dialektologi (i den brede forstand, som inkluderer regionalsprog). Da vi selv er redaktører på Jysk Ordbog, hilser vi naturligvis også foredrag af leksikografisk eller fraseologisk tilsnit velkommen.

Sidste frist for tilmelding med foredrag 15. marts.

Sidste frist for tilmelding uden foredrag 1. juni.

Yderligere informationer:

<http://www.hum.au.dk/cfk/pages/news/news8.html>

12th EURALEX International Congress

Torino, Italien 6.-9. september 2006

Kongressens program indeholder bl.a. plenumforedrag, parallelle sessioner med udvalgte emner inden for leksikografi og dertil knyttede fagområder, softwaredemonstrationer, workshops, bogudstilling og meget mere.

Reduceret konferencegebyr før 1. maj.

Yderligere informationer:

<http://www.euralex2006.unito.it>

Lexi-kryds

LTV 2006	OPSLAETS- VÆRKET	KIGGE PÅ GUD	LUFT- ART	LINJE MÅLEENH. TONE	EXPLO- SIV- ROMER- TAL	BY	FIKTIO- NYM	KEM. TEGN	RUM	VOKAL	TØRRE- MIDLERNE	APPARAT	SINGLE	ORD- BOGS- FOLK
HJÆLPE- MIDDEL							1							
DRENGE- NAVN	2			STRAND LÆRE						AGITERE TONE				
TALE- ORGAN					GRAD KARAKTER			VÆSKE AFSLÅR				ARTIKEL STØTTE		
KARAKTER			3 ØSTENE VARE- MERKE							4 TILSTAND ROMER- TAL				
KEM. TEGN		UD- TALELSE NESTOR		5		VÆRN DYR			SVING- ENDE TOBAK		6			
RUM					OPTRÆDEN LATINER				7 FORTROP KONS.					
				8	9	USTADIG LÅG							KEM.TEGN MUSIK- STYKKER	
INSTRU- MENT HAVDE				KAPUT LAND			TALORD HULD			FORENES PLANTER				
SLAVISK		STOF OM- BYTNING			10	PARODI VOKAL								
RYGE		11	TIDSANG. KONS.		SKRABER BUDDOM			IRAK. BY ØR. BOGSTAV						
IND- BRINGEN- DE						STJERNE BILLEDE PERFEKT						TONE		
MOLE- KYLE			12 SPROG MATEMA- TIKER	13			LEGEMS- DEL AFKOM			14		VÆKST ØDE		
KEM. TEGN		VALUTA DYR		15	KONS. TÆSK	TO KEM.TEGN			TONE PRÆP.		ENS FRISTED			
MADON- NAEN							16	TITEL (TY.) MAD					TONE VOKAL	
ENG. MÅL	17			ROMER- TAL REDSKAB		LYST SKUE				SUB- STANS FORK.				
						TIDS- SKRIFT KEM.TEGN							ENS → ↓	
FATTIG YNØRE					RUM				ENDE- STYKKER ?					

Redaktionen af LEDA-Nyt ved at læserne er ordfreaks, så derfor bringer vi denne gang en krydsogtværsopgave. Løsningen (kodeordet) bedes indsendt til LEDA-nyt c/o Henrik Lorentzen, DSL, Christians Brygge 1, 1219 København K eller på mail til hl@dsl.dk senest den 18. april 2006. Vinderen af konkurrencen vil få overrakt sin præmie på generalforsamlingen den 26. april. God løselyst!